

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ
ДОНЕЦКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ

ДОНЕЦКИЙ ИНСТИТУТ ПОСЛЕДИПЛОМНОГО
ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

**ПРОГРАММЫ
НАЧАЛЬНОГО ОБЩЕГО
ОБРАЗОВАНИЯ**

***УКРАИНСКИЙ ЯЗЫК
И ЛИТЕРАТУРНОЕ ЧТЕНИЕ***

1-4 классы

*Программа для общеобразовательных организаций
с обучением на русском языке и изучением украинского языка*

Донецк
2015

*Рекомендовано
Министерством образования и науки
Донецкой Народной Республики
(приказ № 407 от 18.08.2015г.)*

*Утверждено на заседании
научно-методического совета
Донецкого ИППО
(протокол № 4 от 08.06.2015г.)*

Составители:

Бабенко Н.Г., специалист Макеевского ГУО
Будаловская А.И., учитель начальных классов Макеевской ОШ № 36
Ибрагимова Т.Ю., учитель начальных классов Макеевской ОШ № 53
Маковкина В.Н., учитель начальных классов Макеевской ОШ № 36

Научно-методическая редакция:

Полякова Л.П., министр образования и науки ДНР, доктор наук по
государственному управлению
Чернышев А.И., ректор Донецкого ИППО, кандидат педагогических наук

Рецензенты:

Могила Н.Н., старший преподаватель кафедры украинской филологии и
прикладной лингвистики ДонНУ
Бабаева И.Г., методист Макеевского УМЦ
Петровская И.И., зам.директора СФМШ №17 г.Донецка

Ответственные за выпуск:

Симонова И.В., заместитель министра образования и науки ДНР
Зарицкая В.Г., проректор Донецкого ИППО, кандидат филологических наук

Технический редактор, корректор:

Шевченко И.В., методист центра издательской деятельности Донецкого ИППО

**Украинский язык и литературное чтение : 1-4 кл.: программа для
общеобразоват. организаций с обуч. на рус. яз. и изуч. укр. яз. / сост.
Бабенко Н.Г., Будаловская А.И., Ибрагимова Т.Ю., Маковкина В.Н. ;
ДИППО. – Донецк: Истоки, 2015. – 59 с.**

СОДЕРЖАНИЕ

I. УКРАЇНСЬКА МОВА. 1-4 класи	4
Пояснювальна записка	4
Зведений перелік контрольних робіт в 1-4 класах з української мови	10
Результати вивчення навчального предмета.....	10
Тематичне планування навчального матеріалу.....	12
1 КЛАС.....	12
2 КЛАС.....	17
3 КЛАС.....	24
4 КЛАС.....	32
II. ЛІТЕРАТУРНЕ ЧИТАННЯ. 3-4 класи	45
Пояснювальна записка	45
Результати вивчення навчального предмета.....	50
Тематичне планування навчального матеріалу.....	51
3 КЛАС.....	51
4 КЛАС.....	55
III. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС	59

І. УКРАЇНСЬКА МОВА

1-4 КЛАСИ

Пояснювальна записка

Програма «Українська мова та літературне читання» розрахована на учнів 1-4 класів загальноосвітніх організацій з навчанням російською мовою та вивченням української мови. Вивчення курсу здійснюється за «Навчальними програмами для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням російською мовою. 1-4 класи./О.Н. Хорошковська - К: Видавничий дім «Освіта», 2012».

Головне завдання даного програмового документа - допомога педагогам щодо організації навчально-виховного процесу відповідно до вимог закону «Об образовании» ДНР (постановление НС ДНР № 1-23311-НС от 19.06.2015), Государственного образовательного стандарта начального общего образования ДНР на 2015-2017гг. (приказ МОН ДНР № 324 от 17.07.2015), Базисного учебного плана общеобразовательных организаций ДНР на 2015-2016 учебный год (приказ МОН ДНР № 314 от 16.07.2015).

Основною метою навчання української мови в початкових класах шкіл є формування і розвиток *комунікативної* компетентності з урахуванням можливостей та інтересів молодших школярів. Комунікативна компетентність є ключовою і полягає у здатності успішно користуватися усіма видами мовленнєвої діяльності в процесі спілкування.

Навчання української мови спрямоване також на формування соціокультурної компетентності, яка полягає в умінні встановлювати соціальні контакти, адаптації підростаючого покоління до життя в соціумі, патріотичному й моральному вихованні, формуванні також почуттів толерантності до представників інших національностей, їхніх мов, культур.

Для досягнення зазначеної мети протягом навчання в 1-4 класах передбачається розв'язання таких завдань:

- забезпечення позитивної мотивації до засвоєння української мови;
- формування умінь і навичок з усіх видів мовленнєвої діяльності в усній і письмовій формі;
- засвоєння елементарних знань про найважливіші мовні одиниці, необхідні й достатні для формування мовленнєвих умінь і навичок;
- збагачення словникового запасу;
- засвоєння української графіки й орфографії, формування фонетико-графічних та правописних умінь і навичок;
- залучення до національної культури українського народу;
- забезпечення інтелектуального, морального, соціокультурного та естетичного розвитку особистості.

Відповідно до зазначеного, конкретизуються навчальні, розвивальні, пізнавальні й виховні завдання, які реалізуються в процесі навчання.

Предметні результати вивчення української мови повинні відображати:

1) формування початкових уявлень про єдність і різноманіття мовного та культурного простору Донбасу, про мову як основи національної самосвідомості;

2) розуміння учнями того, що мова являє собою явище національної культури і основний засіб людського спілкування;

3) сформованість позитивного ставлення до правильної усної та письмової мови як показників загальної культури і громадянської позиції людини;

4) оволодіння початковими уявленнями про норми української літературної мови (орфоепічних, лексичних, граматичних) і правилах мовного етикету; вміння орієнтуватися в цілях, завданнях, засобах і умовах спілкування, вибирати адекватні мовні засоби для успішного вирішення комунікативних завдань;

5) оволодіння навчальними діями з мовними одиницями та вміння використовувати знання для рішення пізнавальних, практичних і комунікативних завдань.

Зміст навчання української мови визначається за такими змістовими лініями: *мовленнєвою, мовною, соціокультурною та діяльнісною*, хоч остання спеціально не визначена, оскільки її сутність збігається зі змістом, представленим у програмі з російської мови. Дотримуючись принципу міжпредметних зв'язків, зміст, мета і завдання цієї лінії мають реалізовуватися не лише на уроках російської мови, але й української. Зазначені лінії є взаємозалежними, взаємопов'язаними й спрямованими на формування ключових і предметних компетентностей. *Мовленнєва* лінія є основною, їй підпорядковуються знання з мови, які є базовими для розвитку й удосконалення вмінь спілкуватися в усній і писемній формах.

Усна форма мовлення передбачає розвиток умінь слухати-розуміти співбесідника та тексти, прочитані чи розказані українською мовою, збагачення українського словникового запасу, оволодіння орфоепічними та граматичними уміннями і навичками, а також умінням запитувати й відповідати, вести діалог і монолог.

Письмова форма мовлення у початкових класах передбачає засвоєння української графіки й орфографії, формування умінь грамотно писати: списувати й писати самостійно та під диктування, складати й записувати під керівництвом учителя перекази та тексти різних типів – розповіді, описи, міркування, правильно оформляти записи в зошиті, а також формування умінь правильно й свідомо читати українською мовою.

Мовна лінія змісту навчання спрямована на оволодіння учнями елементарними знаннями з української мови та правопису, усвідомлення спільного в російській та українській мовах і відмінностей. Знання з мови не є самоціллю. Вони підпорядковуються формуванню й удосконаленню орфоепічних, лексичних, граматичних та правописних умінь і навичок. Основним принципом, який обумовлює визначення змісту мовної лінії є принцип врахування спільного і відмінностей у мовному матеріалі російської й української мов та особливостей української мови.

Соціокультурна лінія є невід'ємною частиною змісту навчання і полягає в ознайомленні учнів з національною культурою українців, українськими письменниками та іншими представниками культури, етикетною лексикою, сталими народними висловами, прислів'ями і приказками. Тут соціокультурна лінія тісно переплітається з мовленнєвою та літературним читанням. Соціокультурна лінія змісту навчання передбачає ознайомлення учнів з нормами, які регулюють соціальні стосунки в українському суспільстві, формування умінь дотримуватись їх (культура поведінки і культура мовлення), в процесі спілкування українською мовою за спеціально створеними ситуаціями: різноманітні соціальні ролі у школі (роль учня, однокласника, роль читача у бібліотеці), вдома (роль сина, доньки, внука), на вулиці (роль перехожого, пасажира у транспорті), у магазині (роль покупця) тощо.

Важливим завданням соціокультурної лінії є виховання громадянина, який поважає свою державу, знає державну символіку, любить мову й культуру та толерантно ставиться до мови й культури інших національностей.

Сформованість відповідних знань та комунікативних умінь і становить предметну, соціокультурну й комунікативну компетентність учнів, яка виявляється в умінні правильно й доречно використовувати мовні одиниці (слова, словесні формули) у різних життєвих ситуаціях. Соціокультурна лінія є обов'язковою складовою змісту мовленнєвої й мовної ліній. Вона підсилює практичну спрямованість навчального процесу, його зв'язок з життям.

Зміст курсу української мови визначено на основі таких дидактичних і лінгводидактичних принципів, як:

- мотивація навчального процесу та взаємозв'язок навчання, виховання і розвиток школярів;
- доступність навчального матеріалу;
- комунікативна спрямованість навчального процесу;

- міжпредметні зв'язки, зокрема врахування спільного в російській і українській мовах та відмінностей – врахування також особливостей української мови;
- береження здоров'я (дотримання норм навчання і відпочинку, застосування ігрових методів навчання, що запобігає втомлюваності дітей);
- зв'язок з життям.

У початкових класах визначено такі розділи навчання української мови:

I – Усний курс української мови.

II – Початкове навчання читання й письма.

III – Відомості з мови й правопису.

Окремий курс становить – літературне читання.

I. Усний курс української мови

Формування умінь усного мовлення — одне з основних завдань навчання української мови. Воно розпочинається з першого класу й продовжується та розвивається протягом наступних років навчання.

Формуючи українське мовлення у 1 класі, слід враховувати, що до школи діти в основному розмовляли російською мовою. Перебуваючи в російськомовному оточенні (родина, дитячий заклад), діти практично оволоділи орфоепічними й граматичними уміньми та словниковим запасом російської мови (засвоїли від 3500 до 5000 слів). Вони вільно висловлюють думку російською мовою. Таких умінь щодо української мови учні не мають. Саме тому в 1 класі програмою передбачено усний курс української мови, який має розв'язати такі завдання:

- розвивати аудіативні уміньми;
- формувати в учнів орфоепічні уміньми і навички;
- збагачувати словниковий запас;
- формувати граматичні уміньми.

Зазначені уміньми є базовими. На їх основі формуються уміньми комунікативного мовлення, а саме:

- уміньми вступати в діалог та вести його українською мовою;
- відтворювати сприйняте на слух за малюнком, аналогією; переказувати, розповідати напам'ять; створювати розповіді за серією малюнків чи нескладними за змістом сюжетними.

Розвиток аудіативних умінь. Аудіативні уміньми є складовою комунікативних, адже без розуміння співбесідника неможлива комунікація. Тому розвиток умінь слухати-розуміти мовлення — одне з найважливіших завдань уроків української мови у початкових класах, що пов'язано не лише з формуванням усного й писемного мовлення, а й із загальнонавчальними уміньми, зокрема уміньми зосереджуватись, вникати у зміст повідомлюваного, стежити за розвитком сюжету, розуміти зміст завдань учителя тощо.

В умовах навчання близькоспоріднених мов розуміння української мови, хоч і неповне, забезпечується спільним у фонетичних і граматичних системах та словниковому складі обох мов. Однак часто нові або частково схожі слова призводять до неповного чи неправильного розуміння усних висловлювань. Тому формування умінь, що стосуються аудіювання, особливо в 1-2 класах, тісно пов'язане зі словниковою роботою, розрізненням вимови звуків, місця наголосу у схожих в обох мовах словах, значенням таких слів. Повнота розуміння може перевірятися шляхом бесід, виконання спеціальних завдань тестового характеру, що не вимагають розгорнутої відповіді, а лише "так" чи "ні" або використанням малюнків тощо.

Ураховуючи, що процес засвоєння української мови супроводжується інтерференцією (негативним впливом умінь і навичок, сформованих в процесі оволодіння російською мовою), важливим є завдання навчити учнів розрізняти слова, норми вимови й граматичні форми слів російської та української мов, звертати увагу на відмінності у вимові звуків, наголошуванні, тренувати у вимовлянні слів українською мовою. Не допускається, щоб учитель розпочинав урок російською мовою, а потім переходив на українську і навпаки,

оскільки це веде до суржику. Використання російської мови необхідне лише для пояснення окремих слів і виразів шляхом перекладу.

Розвиток умінь говоріння. Говоріння може відбуватися на репродуктивному рівні, коли учні відтворюють зразок, який дає вчитель, переказують, розповідають напам'ять тощо, й на продуктивному, коли учні вміють самостійно побудувати фразу, запитати, розповісти про когось, щось (*монологічне мовлення*), вести діалог (*діалогічне мовлення*).

Продуктивне мовлення є кінцевим результатом навчання. Воно пов'язано з комунікацією, тобто спілкуванням, і передбачає мотив (бажання щось повідомити, про щось довідатись), орієнтацію у ситуації мовлення, співбесідника (за діалогічного мовлення) або слухачів (за монологічного) і результат, якого мовець хотів досягнути. Формування комунікативного мовлення потребує засвоєння етикетної лексики, сталих мовленнєвих виразів (формул) належної мовленнєвої поведінки тощо.

Зміст роботи з розвитку усного мовлення обумовлюється такими сферами спілкування: особистісна, навчальна, соціально-побутова, публічна, професійна та сферою природа. Кожна з цих сфер включає відповідну тематику й ситуації спілкування, які мають забезпечуватися відповідним словником. Розвиток умінь розмовляти українською мовою відбувається як на готових зразках мовлення – діалогічних і монологічних текстах, – так і за допомогою дидактичних матеріалів у вигляді ситуативних і нескладних за змістом сюжетних малюнків, опорних слів, запитань, уявних ситуацій, створених учителем на уроці тощо. Важливою умовою розвитку комунікативного мовлення є забезпечення мотиву й потреби у спілкуванні українською мовою. З цією метою рекомендується організовувати позакласну роботу, в процесі якої проводяться рольові ігри, інсценізація казок, пальчиковий театр; розігрування дитячих ігор. Добре, якщо учні беруть участь у підготовці й проведенні народних свят, розучують колядки й щедрівки, веснянки й гаївки та демонструють свої уміння глядачам.

Мовленнєві формули для засвоєння подані у Додатку 1.

II. Початкове навчання читання й письма

Уміння і навички читання й письма українською мовою формуються, починаючи з 2 класу, коли в учнів створена певна мовленнєва база: уміння правильної вимови, словниковий запас, граматичні вміння, а також уміння вести діалог і розповідати. За своїми функціями формування початкових умінь читати й писати є по суті навчанням грамоти.

Читання. Оскільки в основі алфавітів обох мов лежить кирилиця, це завдання полегшується тим, що більшість букв діти засвоїли в процесі оволодіння грамотою з російської мови, у них сформувалися і певні навички читання. Тому на уроках української мови спеціального засвоєння потребують нові для дітей букви (*i, e, ĭ, r*), знак апостроф (*'*), буквосполучення *ьо* (на місці букви *ѣ*) та букви, які мають однакове написання, але інше звукове значення (*ч, щ, з, и, е*). У всіх інших випадках відбувається перенос знань і вмінь, засвоєних на уроках російської мови. При цьому слід урахувувати, що навички читання, сформовані на уроках російської мови, мають як позитивний, так і негативний вияв. Останнє проявляється у неправильному наголошуванні, вимові, перекручуванні українських слів під час читання, уповільненні темпу тощо.

Методика пояснення букв, зокрема таких, як *i, u, e, e* відрізняється від методики навчання грамоти рідної мови. У її основі лежить зіставлення з відповідними звуками і буквами російської, вказівка на спільне (звуки) й розмежування відмінностей (буквеного позначення звуків). Такий підхід спрямований на зменшення інтерференції (впливу навичок, які вже сформувалися, на формування нових), що уповільнює процес засвоєння українських букв, призводить до помилок. Під час читання на початковому етапі основне завдання – домогтися правильності читання і розуміння прочитаного. З оволодінням цими уміннями зростає темп читання, однак спеціально пришвидшувати його не варто, оскільки це призводитиме до збільшення помилок у вимові.

Письмо. У 2 класі учні навчаються писати, вживаючи букви українського алфавіту *i, u, e, e, ĭ, r*, знак апостроф та буквосполучення *ьо* без правил правопису. Уроки навчання

грамоти у I півріччі є комплексними, тобто читання, письмо й розвиток мовлення проводяться на одному й тому самому уроці, тому важливо раціонально використовувати час на ці види роботи. Починаючи з II півріччя, уроки письма й розвитку мовлення проводяться окремо (кожний третій урок).

Під час письма українською мовою так само необхідно враховувати навички, які уже сформовані (письмо більшості букв та з'єднань), і спиратися на них та формувати нові, пов'язані з письмом нових букв *i, e, ĭ, ʀ*, апострофа, буквосполучення *ьо* та уживанням їх у словах. Особливої уваги потребує вживання букв *i, u, e, e* у словах, подібних за звучанням (*Іра, сир, поет*), які однак відрізняються буквеним позначенням голосних. Зазначені букви найбільше зазнають впливу інтерференції, тому доцільно спеціально вправляти дітей у їх вживанні.

Основні види роботи, які застосовуються на цьому етапі, — списування з проговорюванням, словникові диктанти з використанням сигнальних карток, зорово-слухові та зорові диктанти. Важливо у цей період сформувати графічну пильність, уміння вживати українські букви, які засвоюються.

Оскільки навичка вживання українських букв на письмі формується повільно з причин інтерференції, робота над її удосконаленням продовжується і в 3 - 4 класах. Рекомендується у зв'язку з цим замість каліграфічних хвилинок проводити вправи, спрямовані на розвиток зорової пам'яті та формування умінь вживати українські букви у словах, подібних за звучанням, але різних за буквеним позначенням звуків (*син, лінія, поет, солов'ї, льон*). Після засвоєння букв української мови продовжується робота (II півріччя) над розвитком читацьких умінь з адресатом на слухача: береться до уваги не лише правильність вимови, але й сила голосу, темп читання, інтонація, зокрема інтонування початку і кінця речень, а також розуміння прочитаного, проводиться робота над змістом прочитаного тексту.

Тексти для читання в цей період (II півріччя) служать також для розвитку аудіативних умінь (перший раз читає текст учитель і з'ясовує, чи зрозуміли учні прочитане) та умінь комунікативного мовлення. Уроки письма (кожен 3-й урок) проводяться окремо і поєднуються з розвитком усного і писемного мовлення.

Техніка письма. Вимоги до техніки письма такі ж, як і до письма російською мовою. При цьому слід ураховувати уміння, які вже сформовані на уроках російської, зокрема каліграфічні та ті, що стосуються культури оформлення записів у зошитах. На уроках української мови вони підтримуються, а не формуються як нові, тому каліграфічні хвилинки не проводяться, однак за потреби організовується індивідуальна робота.

Робота над розвитком усіх видів мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання і письмо) подовжується в 3-4 класах на уроках мови й читання і безпосередньо пов'язується з тематикою цих уроків і їх навчальними й виховними завданнями.

III. Відомості з мови й правопису

Відомості з мови. У початкових класах учні одержують уявлення про українську мову, її спорідненість з російською. Мовний матеріал, що вивчається у 3-4 класах, має як спільне, так і відмінності з відповідним матеріалом російської. Урахування спільного в обох мовах дає змогу здійснювати міжпредметні зв'язки й уникати зайвого дублювання. Спільні в обох мовах знання й уміння з мови активізують в навчальному процесі, а не вивчатися як нові. Засвоєнню підлягають лише терміни та опорні слова, які використовуються під час відповідей на запитання, що дає можливість вільно оперувати знаннями.

Оскільки розходжень у мовному матеріалі обох мов не так уже й багато (однаковими є майже усі граматичні поняття), врахування цього факту в обох мовах вивільняє багато часу, який за інших умов витрачався б на пояснення нових знань та формування відповідних умінь. Це дає можливість надати урокам української мови практичного спрямування. Відпрацьовуються навички правильного користування словом з точки зору орфоєпії та граматики, проводиться робота над збагаченням словникового запасу як окремими словами, так і граматичними конструкціями, усталеними виразами, прислів'ями й приказками та їх доречним вживанням у мовленні. Особлива увага має надаватися лексичній та граматичній

сполучуваності слів, зокрема, у випадках розбіжностей у російській та українській мовах (открыть дверь — *відчинити двері*, благодарю тебя — *дякую тобі*), вживанню прийменників, займенників, якісних прикметників вищого й найвищого ступенів, прислівників (без уживання термінів, практично). Відпрацьовуються уміння будувати речення різних типів, поширювати їх, уживати в мовленні, складати тексти різних видів з орієнтацією на слухача або читача.

Факти мовних розбіжностей потребують особливої уваги, оскільки засвоєння такого матеріалу супроводжується інтерференційним впливом умінь і навичок, які вже сформувалися на уроках російської, що призводить до помилок. Такі знання й уміння та навички потребують корекції (поправки) відповідно до закономірностей української мови. Зазначений підхід до організації навчального процесу на уроках української мови зобов'язує вчителя домагатися міцності знань з російської і забезпечення певної відстані в часі (2-3 уроки) між опрацюванням ідентичних тем на уроках російської й української мов.

Практична спрямованість початкового навчання української мови зумовлює те, що контролю підлягають не стільки знання з мови, скільки уміння практично застосовувати ці знання в процесі усного й писемного мовлення.

Правопис. У 3-4 класах учні опановують елементарні правила української орфографії, у них формуються відповідні уміння і навички.

Більшість орфографічних правил української мови мають фонетичну основу, тому їх засвоєння має відбуватися з опорою на знання з фонетики (в українській мові звук [ц'] м'який, тому після нього вживається м'який знак) та уміння літературної вимови.

Порівняльний аналіз змісту орфографічних правил в обох мовах дав можливість визначити правила, зміст яких повністю збігається в обох мовах; правила, зміст яких збігається частково (найбільша група, яка має різні варіанти збігу й розбіжностей), і правила (невелика кількість), що регулюють написання, властиві лише українській мові. Методика засвоєння кожної групи таких правил різна. Найскладнішими з них є правила другої групи, оскільки процес формування правописних умінь у цих випадках зазнає інтерференційного впливу навичок з російської мови, що призводить до численних помилок. Тому орфографічні уміння мають постійно підтримуватися шляхом систематичного повторення і вправлення у письмі (словникові пояснювальні й попереджувальні диктанти, вправи на класифікацію слів за правилами орфографії тощо). Для запобігання інтерференції на етапі пояснення рекомендується використовувати прийом відкритого міжмовного зіставлення типу: у російській мові – в українській мові. Під час формування орфографічних умінь продовжується робота над удосконаленням навички вживати українські букви *і, у, е, є, ї, ї*. Важливо формувати графічну й орфографічну пильність учнів, використовуючи відповідні віршовані тексти для зорових і зорово-слухових диктантів, а також уміння самоперевірки й самоконтролю записаного.

Правила, які мають складну алгоритмічну структуру (ненаголошені *е, у*, позначення одзвінчених приголосних у середині слів (боро[д']ба)), збігаються за своїм змістом в обох мовах, тому основна увага має зосереджуватись на умінні діяти за правилом та збагаченні словникового запасу.

У 3-4 класах учні мають засвоїти слова, написання яких не збігається в російській і українській мовах, однак в українській мові не регулюється певними правилами. Такі слова потребують систематичного введення у вправи, які виконуються на уроці. Крім того, з метою перевірки якості засвоєння їх включають у перевірні й контрольні роботи. Такі слова подані у "Додатку 2".

Пунктуаційні вміння (уживання розділових знаків у кінці речення та всередині перед *а, але* (рос. *но*), а також у реченнях з однорідними членами) збігаються в російській і українській мовах, тому учні застосовують уже сформовані уміння вживати розділові знаки й під час письма українською мовою.

Оскільки на уроках української мови формуються всі види мовленнєвої діяльності, важливо, щоб учитель відводив необхідний час на їх розвиток, навчав працювати з довідниковою літературою, передусім зі словниками.

Зведений перелік контрольних робіт в 1-4 класах з української мови

№	Види перевірки	Кількість перевірок по класах							
		1 клас		2 клас		3 клас		4 клас	
		I півріччя	II півріччя	I півріччя	II півріччя	I півріччя	II півріччя	I півріччя	II півріччя
1.	Аудіювання	-	1	1	1	1	1	1	1
2.	Усне діалогічне мовлення	-	1	1	-	1	-	1	-
3.	Усне монологічне мовлення	-	-	-	1	-	1	-	1
4.	Читання вголос	-	-	-	1	1	1	1	1
5.	Читання мовчки	-	-	-	-	-	-	1	1
6.	Письмовий переказ	-	-	-	-	-	1	1	-
7.	Письмовий твір	-	-	-	-	-	-	-	1
8.	Списування	-	-	-	1	1	-	1	-
9.	Диктант	-	-	-	-	-	1	-	1
10.	Знання з мови, мовні уміння	-	-	-	-	1	1	1	1
Загальна кількість перевірок		-	2	2	4	5	6	7	7
11.	Підсумкова атестація	-	-	-	-	-	-	-	1

Методика проведення перевірок робіт подається в методичних рекомендаціях. Учитель рівномірно протягом півріччя розподіляє термін проведення перевірок так, щоб запобігти збігу уроків контролю наприкінці півріччя і не допустити перевантаження учнів.

Результати вивчення навчального предмета

Особистісні результати учнів:

- оволодіння знаннями про рідну культуру, релігії, формування шанобливого ставлення до іншої мови, історії та культури інших народів, формування міжетнічної злагоди;
- доброзичливе ставлення до інших учасників навчальної діяльності на основі етичних норм;
- мотивація до самореалізації у пізнавальній та навчальній діяльності;
- розвиток етичних почуттів, доброзичливості та емоційно-моральної чуйності;
- розвиток позитивної мотивації та сталого навчально-пізнавального інтересу до предмета.

Метапредметні результати учнів:

- формування умінь використовувати рідну мову з метою пошуку різної інформації, уміння складати діалог на задану тему, здатності орієнтуватися в засобах і умовах спілкування;
- оволодіння логічними діями порівняння, аналізу, синтезу, узагальнення, класифікації, встановлення аналогій і причинно-наслідкових зв'язків, побудови міркувань і висловлювань;
- формування умінь працювати в інформаційному середовищі відповідно до змісту навчального предмета;

- розвиток комунікативних здібностей школяра, вміння вибрати адекватні мовні та мовленнєві засоби для успішного вирішення елементарної комунікативної задачі;
- формування позитивного ставлення до правильної мови як показниками загальної культури.

Предметні результати учнів:

- оволодіння початковими уявленнями про норми рідної мови (орфографічними, лексичними, граматичними), правилами мовного етикету;
- формування уявлень про одиниці різних мовних рівнів (текст, пропозиція, слово і його лексичне і граматичне значення, звуки мови);
- оволодіння основами грамотного письма, орфографічними і пунктуаційними вміннями;
- формування первинних наукових уявлень про систему і структуру мови: фонетиці та графіці, лексиці, словотворенні (морфеміці), морфології і синтаксисі; про основні одиниці мови, їх ознаки і особливості вживання в мові;
- формування загальних уявлень про мову як засіб спілкування, про державну мову й інші мови;
- формування умінь правильного написання слів, вживання пунктуаційних знаків.

Тематичне планування навчального матеріалу

1 КЛАС

Усний курс української мови

(99 годин: 3 год. на тиждень)

Примітка: при календарному плануванні вчитель самостійно визначає місце уроків для обов'язкового поточного контролю («Аудіювання», «Твір», «Переказ», «Диктант», «Списування», «Перевірка мовних знань, умінь і навичок»); обов'язково передбачає після контрольної роботи урок «Аналіз контрольної роботи. Робота над помилками»

Сфери й теми мовленнєвої діяльності:

- **особистісна** (Хто я? Іграшки, дитячі ігри. Мої друзі. Знайомство. Ввічливість. Родина. Людина, частини тіла (гігієна);
- **навчальна** (Школа. Клас. Навчання. Шкільне приладдя. Лічба (до 10). Кольори);
- **соціально-побутова** (Дім (квартира). Меблі. Посуд. Їжа. Одяг. Взуття.);
- **природа** (Пори року (відповідно до календарних дат). Погода. Тваринний світ. Охорона природи);
- **суспільна** (Багатонаціональність Вітчизни. Державні символи. Українська мова – мова українського народу. Місто (село). Донецьк. Транспорт).

Зміст навчального матеріалу	Характеристика діяльності учнів
I. Мовленнєва лінія	
I. Аудіювання	
<p>Організація слухової уваги до українського мовлення. Сприймання на слух і розрізнення: рядів слів, спільних для російської та української мов, які відрізняються певними фонетичними ознаками: звуками ([рлса] — [роса], [ч'ай] — [чай]); місцем наголосу (доска — дошка, ігрушка — іграшка); розпізнавання знайомих і нових слів у реченні й невеликому тексті та встановлення їх значення з орієнтацією на зміст речень.</p> <p>Сприймання на слух і розуміння: завдань та інструкцій учителя; сприйнятих на слух та розпізнавання скоромовок і загадок, віршів; оповідань і казок; правил гри;</p>	<p><u>Учень/учениця:</u> зосереджено слухає мовлення вчителя і виявляє інтерес до сказаного; розрізняє за фонетичними відмінностями та місцем наголосу слова російської і української мов; розпізнає знайомі та нові слова в реченні, невеликому тексті та встановлює їх значення з орієнтацією на зміст речення; Сприймає на слух і розуміє: завдання й інструкції вчителя; слухає тексти різних жанрів (вірші, скоромовки, загадки, оповідання, казки) і розрізняє їх; розуміє, про кого розповідається в тексті, що розповідається; виконує дії відповідно до інструкцій та правил гри; відповідає на тестові запитання за змістом сприйнятого тексту;</p>

<p>прочитаних учителем або розказаних ним невеликих віршів, уривків із казок, оповідань; Розвиток оперативної пам'яті: запам'ятовування рядка слів (5–6), 2–4-рядкових віршів, загадок, скоромовок, початку і кінця тексту</p>	<p>запам'ятовує слова, невеликі вірші, скоромовки, загадки, сприйняті на слух, <i>розрізняє</i> їх, а також початок і кінець тексту, послідовність розвитку подій у ньому (що було спочатку і що — потім).</p>
<p>2. Говоріння</p>	
<p><i>Діалогічне мовлення</i></p>	
<p>Учасники діалогу. Ситуації мовлення. Правила мовленнєвої поведінки, ввічливість. Формування умінь: відповідати на запитання вчителя і самим ставити запитання; відтворювати діалог; звертатися один до одного і до вчителя, уживаючи слова-звертання й етикетну лексику; вступати в діалог і підтримувати його; відповідати, що зображено на малюнку, ставити запитання за його змістом, вживаючи питальні слова (<i>хто? що? де? коли? звідки? який (-а, -е)? що робить (-в, -ла)?</i>); будувати діалог за змістом ситуативного малюнка, уявною ситуацією; запитувати, щоб одержати інформацію про: імена дітей, тата, мами, братика, сестрички, хто з ким дружить, хто в яку гру грається; де хто живе (на якій вулиці, у якому місті, селі); хто (що) який? що робить? запрошувати до гри (прогулянки, додому в гості); привітати зі святом, із днем народження висловити згоду, відмову, незгоду</p>	<p>Учень/учениця: знає правила мовленнєвої поведінки, слова ввічливості; розуміє запитання і відповідає на них, сам (сама) ставить запитання; відтворює діалог казкових героїв, правильно інтонуючи його; уживає слова-звертання й етикетну лексику під час діалогу; будує та підтримує діалог, який складається з 3–4 реплік, враховуючи етикетну лексику; відповідає на запитання за змістом малюнка, самостійно формулює запитання; будує діалог за змістом ситуації, зображеної на ситуативному малюнку; запитує українською мовою, щоб одержати інформацію про когось з однокласників, батьків, місце помешкання тощо; вміє запросити, привітати, вживаючи етикетні слова та мовленнєві формули; вміє висловити згоду/незгоду, відмову</p>
<p><i>Монологічне мовлення</i></p>	
<p>Формування умінь: розповідати напам'ять скоромовки, вірші, загадувати загадки; розповідати за аналогією; переказувати сприйняті на слух тексти (невеликі оповідання, казки чи їх уривки); переповідати правила-інструкції до ігор та брати участь у них; будувати зв'язні висловлювання (3–4 речення) на матеріалі малюнків до текстів та тем, які вивчалися; розповідати з допомогою вчителя про себе і свою родину, улюблену</p>	<p>Учень/учениця: розповідає напам'ять вірші, скоромовки, загадує загадки; розповідає за аналогією; переказує сприйнятий на слух невеликий текст чи уривок; вміє переказати правила гри і бере участь у ній; складає розповідь (3–4 речення) за змістом малюнка, спостереженнями; розповідає про себе, свою родину, друга (подругу), іграшку,</p>

<p>іграшку, подругу, друга чи друзів тощо. Формування словникового запасу учнів у зв'язку із сферами та темами мовленнєвої діяльності (засвоює до 8 слів на кожному уроці).</p>	<p>домашню тварину тощо.</p>
<p>II. Мовна лінія (протягом року)</p>	
<p>1. Лексичні знання</p>	
<p>Засвоєння міжтемної лексики: вказівних слів (<i>ось, це, ця, цей</i>); прийменників <i>до, біля, під, над</i>, з зі словами-назвами предметів і займенниками; особових займенників та їх форм (без уживання термінів) (<i>я, мене, до мене, ти, тебе, до тебе, він, його, до нього, вона, її, до неї, воно, ми, ви, вони, їх</i> тощо); присвійних (<i>мій, моя, моє, мої</i>); питальних (<i>хто? що? який? яка? яке? скільки? коли? куди? де? що робить (-в, -ла)?</i>); слів на позначення дії та місця дії (<i>йти, бігти, читати, писати і под; тут, там, скрізь</i>); кількості (<i>багато, мало, кілька</i>); часових відношень (<i>вчора, сьогодні, завтра, торік, минулого року</i>); ознак предметів за кольором (<i>червоний, білий</i>), величиною (<i>великий, малий</i>), формою (<i>круглий, довгий</i>), смаком (<i>солодкий, гіркий, смачний</i>); стверджувальних та заперечних слів (<i>так, ні, ніколи, згоден, незгоден і под.</i>); форм звертання до дітей і дорослих. Засвоєння етикетної лексики (слів вітання й прощання, подяки і вибачення), словесних формул на вираження побажання, поздоровлення, запрошення, згоди/незгоди. Розрізнення міжмовних омонімів (<i>город — город, место — місце — місто і под.</i>). Засвоєння найбільш уживаних слів близьких і протилежних за значенням (синонімів і антонімів: <i>будинок, хата, дім; сміливий, хоробрий; великий — малий, багато — мало, довгий — короткий, швидко — повільно</i>). Засвоєння слів — назв держави, столиці, державних та народних символів. Засвоєння етнокультурознавчої лексики, народних висловів</p>	<p>Учень/учениця: <i>знає</i> слова зазначеної тематики та міжтемні слова; <i>правильно і доречно вживає</i> їх у процесі мовлення; <i>знає</i> форми звертання; <i>знає й використовує</i> етикетну лексику й словесні формули; <i>розрізняє</i> значення слів, що є міжмовними омонімами (без уживання терміна); <i>знає</i> слова, близькі і протилежні за значенням; <i>засвоїли</i> слова-назви держави, її столиці, української народної і державної символіки, слова на позначення предметів побуту</p>
<p>2. Орфоепічні вміння</p>	
<p>Ознайомлення з термінами: наголос, склад, голосні і приголосні звуки;</p>	<p>Учень/учениця:</p>

<p>дотримання наголосу; чітка вимова звуків [о], [а] незалежно від місця наголосу; тверда вимова звука [ч]; м'яка вимова звука [ц□]; дзвінка (не оглушена) вимова дзвінких приголосних (крім [г] у деяких словах у кінці та середині слів); □ вимова нескладового [ў] на місці букви <i>в</i> після голосних на початку та в кінці складу і перед приголосними (на початку слова): <i>автобус, сказав, вчитель</i>; □ вимова фрикативного звука [г] у словах із цим звуком та закінченнях прикметників <i>-ого (синього, білого)</i>; вимова звука [г] у найуживаніших словах української мови (<i>танок, гуля, гудзик, гедзь, агрус, телготати</i> тощо); вимова африкатів [дж], [дз], [дз□]</p>	<p><i>розуміє</i> терміни, <i>уживає</i> їх під час відповідей; <i>дотримується</i> наголосу в словах української мови; <i>розрізняє</i> звуки російської та української мов; <i>правильно вимовляє</i> голосні й приголосні звуки української мови; <i>знає</i> слова, у яких вимовляється звук [г], і правильно вимовляє їх; <i>знає</i> слова, у яких вимовляються африкати [дж], [дз], [дз□]</p>
---	---

3. Граматичні вміння

<p>Практичне вживання кличного відмінка під час звертання. Уживання закінчень іменників жіночого роду <i>-ою, -єю (єю)</i> та прийменника <i>з</i>: <i>з мамою, з бабусею</i>; закінчення <i>-і</i> іменників (на місці рос. <i>-е</i>): <i>на вікні, на столі, на стіні</i>. Спостереження за змінюванням голосних [о, е — і] та приголосних [з, к, х — з', ц', с'] в окремих найчастіше уживаних іменниках під час їх змінювання (<i>стіл — на столі, рука — у руці, нога — на нозі, сторінка — на сторінці, дошка — на дошці [дос'ці]</i>) і вживання таких слів під час побудови словосполучень (<i>рана на нозі, крейда у руці</i>); закінчення іменників у множині <i>-ах, -ях</i> (Місцевий відмінок з прийменником <i>по</i>): <i>по дорогах, по стежках, по морях</i>; форма множини у таких слів: <i>син — (мої) сини, брат — (мої) брати, дерево — (ті) дерева, двері — (до) дверей, над дверима, але: листя, колосся (однина): жовте листя, золоте колосся, світле волосся (світлим волоссям)</i>; середній рід слів — назв маленьких істот: <i>ведмежа, собача, теля, поросля</i>; граматичні форми: <i>нема ведмежати, йду до телятка, але граюся з цуценям</i>; родові закінчення прикметників <i>-а, -я, -е, -є</i> (жіночий і середній рід):</p>	<p>Учень/учениця: <i>знає</i> форми звертання до дітей і дорослих; <i>розрізняє</i> граматичні форми слів російської й української мов; <i>відповідає</i> на запитання <i>хто? що? з ким? де?</i> правильно вживаючи граматичні форми слів — назв предметів; <i>змінює</i> голосні і приголосні у словах з чергуванням [о — е, і], [г, к, х — з', ц', с'] під час побудови словосполучень з ними; <i>відповідає</i> на запитання <i>по (на) чому?</i> правильно вживає форми слів — назв предметів з <i>-ах, -ях</i> (замість рос. <i>-ам, -ям</i>); <i>уміє</i> правильно вживати форму множини та однини у зазначених словах; <i>засвоює</i> слова на позначення назв маленьких істот, розуміє відмінність їх у роді (у рос. мові — чоловічий рід, в укр. — середній), правильно вживає їх у мовленні; <i>правильно вживає</i></p>
---	--

<p>золота, синя; золоте, синє; закінчення <i>-ому</i> (чоловічий і середній рід); закінчення <i>-і</i> прикметників (Називний відмінок множини); закінчення <i>-ої, -ій, -ою</i> у прикметниках жіночого роду; форми особових займенників з прийменниками: <i>я, мене, до мене, без мене, зі мною; ти, тебе, до тебе, з тобою, без тебе, у нього</i>; а також присвійних (<i>мій, мого, моє, мої</i>); вищий і найвищий ступінь деяких прикметників: <i>гарний — кращий — найкращий, по- ганий — гірший — найгірший; добрий — добріший — найдобріший; високий — вищий, низький — нижчий, товстий — товщий</i>; дієслівні форми III особи однини <i>-е, -є (пише, читає), -ить, -іть (ходить, біжить, стоїть)</i>; дієслівні форми I особи множини <i>-емо, -ємо, -їмо (пишемо, читаємо, стоїмо)</i>; дієслівні форми III особи множини <i>-уть, -ють (пишуть, читають), -ать, -ять (біжать, стоять)</i>; суфікс <i>-в</i> у дієсловах чоловічого роду минулого часу: <i>пішов, сказав, узяв</i>.</p>	<p>початкову форму слів — назв ознак жіночого і середнього роду; вживає закінчення <i>-ому (синьому)</i>; уживає закінчення <i>-і</i> (множини) <i>білі, сині</i>; закінчення <i>-ої, -ій, -ою</i> у словах — назвах ознак жіночого роду: <i>білої, білій, білою, квіткою</i>; вживає особові займенники у різних формах, розповідаючи про себе або когось із своїх друзів, а також форми присвійних займенників; розповідаючи про когось, щось, уживає форми прикметників вищого і найвищого ступенів; розповідаючи про того, хто виконує якусь дію, правильно вживає українські дієслівні форми.</p>
<h3>III. Соціокультурна лінія</h3>	
<p>Багатонаціональна Вітчизна. Українська мова — мова українського народу. Донецьк – столиця Донбасу. Імена найвизначніших українських письменників (<i>Т.Г. Шевченко</i>). Українські дитячі імена (<i>Михайлик, Іванко, Галинка, Марійка</i>). Форми звертання до дітей і дорослих (<i>Михайлику, Галинко, Маріє Іванівно, Миколо Петровичу</i>). Етикетна лексика. Уміння розігравати соціальні ролі (<i>учень — учитель, учень — бібліотекар, учень — перехожий, учень — продавець</i>). Українська народна культура. <i>Обереги</i>: рушник, вишиванка, віночок. Народні рослинні символи: калина, верба. <i>Традиції і свята</i>: свято Миколая, Василя (Новий рік), Різдво (колядки, щедрівки), Великдень, (писанки, паска).</p>	<p>Учень / учениця: Знає свою Вітчизну, її столицю, що в ній живе багато народів різних національностей, що українська мова – це мова українського народу і вивчається у всіх школах; знає, що Донецьк – столиця Донбасу. знає, хто такий Тарас Григорович Шевченко; знає особливості українських дитячих імен і форми звертання до дітей і дорослих, вміє звернутися; уміє встановлювати соціальні контакти (звернутися, вживаючи етикетну лексику, подякувати, вибачитися, спитати дозволу, запросити тощо); знає народні обереги, рослинні символи, народні традиції і свята.</p>

2 КЛАС

Початкове навчання читання і письма

(102 години: 3 години на тиждень)

Примітка: при календарному плануванні вчитель самостійно визначає місце уроків для обов'язкового поточного контролю («Аудіювання», «Твір», «Переказ», «Диктант», «Списування», «Перевірка мовних знань, умінь і навичок»); обов'язково передбачає після контрольної роботи урок «Аналіз контрольної роботи. Робота над помилками»

Сфери й теми мовленнєвої діяльності ті ж самі, що і в 1 класі:

- **особистісна** (Хто я? Іграшки, дитячі ігри. Мої друзі. Знайомство. Ввічливість. Родина. Людина, частини тіла (гігієна);
- **навчальна** (Школа. Клас. Навчання. Шкільне приладдя. Лічба (до 10). Кольори);
- **соціально-побутова** (Дім (квартира). Меблі. Посуд. Їжа. Одяг. Взуття.);
- **природа** (Пори року (відповідно до календарних дат). Погода. Тваринний світ. Охорона природи);
- **суспільна** (Багатонаціональність Вітчизни. Державні символи. Українська мова – мова української народу. Місто (село). Донецьк. Транспорт).

Зміст навчального матеріалу	Характеристика діяльності учнів
I. Мовленнєва лінія (протягом року)	
1. Аудіювання	
<p>Розвиток умінь слухати-розуміти українське мовлення: слухання і розрізнення рядів слів, які мають певні фонетичні відмінності в російській і українській мовах; розпізнавання слів, близьких за значенням, серед групи слів, сприйнятих на слух; розрізнення значення слів, що є міжмовними омонімами (<i>неделя</i> — <i>неділя</i>, <i>луна (месяц)</i> — <i>луна (эхо)</i>) і под.) слухання слів різних тематичних груп і їх класифікація; слухання-розпізнавання текстів різних жанрів: скоромовок, лічилок, віршів, невеликих оповідань, казок; слухання-розуміння віршів, оповідань, казок, правил проведення ігор тощо; Розвиток оперативної пам'яті: запам'ятовування рядків слів, сприйнятих на слух (до 8 та 2–4-рядкових віршів).</p>	<p>Учень/учениця: визначає, якою мовою — російською чи українською — вимовлено слова, які мають незначні фонетичні відмінності, відрізняються наголосом тощо; визначає у словах близькі, але не однакові звуки в російській та українській мовах; розпізнає і групує близькі за значенням слова; розрізняє значення слів російської й української мов, що є міжмовними омонімами; групує слова за темами; розпізнає тексти різних жанрів, класифікує їх; зосереджено слухає текст і вміє співвіднести його за малюнком; визначає про кого, що розповідається; хто головні герої; добирає заголовок; розуміє і виконує правила гри; запам'ятовує слова (до 8) і віршовані тексти (до 4 рядків)</p>

	сприйняті на слух.
2. Говоріння	
<i>Діалогічне мовлення</i>	
<p>Розвиток умінь: правильно відповідати на запитання вчителя; відтворювати діалог під час інсценізації казок, вступати в рольову гру (за змістом казки). вступати в соціальні контакти з однолітками й дорослими (будувати діалог), щоб:</p> <ul style="list-style-type: none"> ♦ познайомитися; ♦ запитати про когось, щось (одержати інформацію); ♦ запитати дозволу; ♦ повідомити про своє бажання щось зробити; ♦ дізнатися, чи є той або інший предмет, людина; ♦ дізнатися, де хто живе, де розташований якийсь заклад (школа, аптека, супермаркет), як проїхати чи пройти; ♦ запросити когось кудись, відмовитись від запрошення; ♦ висловити своє ставлення до когось, чогось; ♦ привітати зі святом чи днем народження; запросити в гості, зустріти гостей. 	<p>Учень/учениця: відповідає на запитання у зв'язку з темами, що вивчаються; сам запитує; відтворює діалог, <i>вступає</i> в рольову гру; уміє будувати діалог (4–5 реплік) з однолітками й дорослими, уживаючи етикетну лексику, слова звертання та мовленнєві формули у зв'язку з ситуаціями, які передбачають знайомство, одержання певної інформації, запрошення, привітання зі святом, побажання тощо.</p>
<i>Монологічне мовлення</i>	
<p>Розвиток та вдосконалення умінь: дослівно переказувати прочитаний або сприйнятий на слух текст чи уривок; розповідати напам'ять скоромовки, вірші, загадувати та відгадувати загадки; розповідати за аналогією до поданого зразка (прочитаного тексту); розповідати за змістом малюнка, серією малюнків, малюнком і опорними словами тощо; розповідати про себе, свою родину, дім (квартиру), подругу (друга); давати характеристику (опис) когось, щось</p>	<p>Учень / учениця: переказує прочитаний або сприйнятий на слух текст, в тому числі інструкції до ігор; <i>розповідає</i> напам'ять скоромовки, вірші, загадки; розповідає за аналогією до поданого зразка, а також за змістом малюнків; розповідає (3–4 речення) про себе, свою родину, дім (квартиру); описує когось, щось (за аналогією).</p>
3. Читання і письмо (букварний період 45 годин)	
<p>Ознайомлення з українським алфавітом (у порівнянні з російським). Знаходження букв, які відрізняються в обох мовах. Ознайомлення з</p>	<p>Учень/учениця: визначає букви, які пишуться однаково в обох мовах і мають</p>

<p>буквами, однаковими за написанням, але різними за звуковим значенням.</p> <p>Букви <i>Аа, Оо</i>. Чітка вимова звуків, позначених цими буквами. Читання і письмо слів з такими буквами.</p> <p>Букви <i>Чч, Щщ</i>. Звукове значення цих букв. Формування умінь правильної вимови слів із цими буквами під час читання.</p> <p>Буква <i>Гг</i> та її звукове значення. Правильна вимова слів із цією буквою під час читання; вимова закінчення <i>-ого</i> (синього).</p> <p>Буква <i>Гг</i> та її звукове значення. Читання і письмо слів із цією буквою.</p> <p>Буква <i>Іі</i> та її звукове значення. Формування умінь писати букву, позначати нею звук [і] у словах типу <i>Іра, Іван, лінія</i> та ін. Читання слів з буквою <i>Іі</i>.</p> <p>Буква <i>и</i>. Розрізнення звукового значення букви <i>и</i> в російській і в українській мовах.</p> <p>Тверда вимова приголосних перед <i>и</i> під час читання. Читання складів і слів з цією буквою, окремих і вжитих у реченнях.</p> <p>Буква <i>Єє</i>. Звукове значення букви. Розрізнення букви <i>Є</i> (укр.) і букви <i>Э</i> (рос.) за першими елементами (в українській мові перший елемент <i>С</i>).</p> <p>Письмо великої і малої букви та слів із нею. Буква <i>Ее</i>. Розрізнення звукового значення букви <i>Ее</i> у словах української і російської мов.</p> <p>Тверда вимова приголосних перед цією буквою під час читання. Читання та письмо слів із буквою <i>Ее</i>.</p> <p>Буква <i>Їі</i>. Звукове значення букви. Вимова слів із кінцевими [й] — [йі]: <i>урожай — урожаї</i>. Читання слів із буквою <i>і</i> на початку, в середині та в кінці слів.</p> <p>Письмо букви <i>Їі</i>. Зіставлення написання букв <i>Іі — Їі</i>.</p> <p>Буквосполучення <i>ьо</i>. М'яка вимова приголосних перед <i>о</i> під час читання складів, слів. Читання слів із буквосполученням <i>йо, ьо</i>. Письмо таких слів.</p> <p>Апостроф. Формування умінь читати слова з апострофом (окремі і в текстах), уживати апостроф під час письма.</p>	<p>однакове звукове значення та ті, які розрізняються за звуковим значенням, а також нові букви;</p> <p>правильно вимовляє голосні звуки [о], [а] на місці букв <i>-а, -о</i> у ненаголошених складах у процесі читання, дотримується наголосу, списує слова з цими буквами;</p> <p>твердо вимовляє звуки [ч], [шч] на місці букв <i>ч, щ</i> у процесі читання, дотримується наголосу, списує слова з цими буквами;</p> <p>правильно читає, наголошує та записує слова з буквою <i>г</i> на початку, в середині та в кінці слів та закінченні <i>-ого</i>;</p> <p>вміє писати велику й малу букву <i>Гг</i>, з'єднувати її з іншими (нижнє поєднання), читає слова з цією буквою й запам'ятовує їх; правильно пише велику й малу букву <i>Іі</i>; вживає букву <i>Іі</i> під час письма (<i>Іван, лінія</i>); правильно вживає букву <i>и</i> (на місці рос. <i>ы</i>) у словах, що звучать однаково: <i>син, сир, риба</i> та ін;</p> <p>твердо вимовляє приголосні перед <i>и</i> під час читання;</p> <p>розрізняє букви <i>Є — Э</i> в українській і російській мовах, знає звукове значення букви, правильно пише і вживає букву <i>є</i> під час письма слів, речень;</p> <p>правильно читає слова з буквою <i>є</i>; розрізняє звукове значення букви <i>Ее</i> у словах української і російської мов, вживає букву <i>Ее</i> (на місці рос. <i>э</i>) у словах, що відрізняються цією буквою (<i>поет — поет, Эмма — Емма</i>);</p> <p>твердо вимовляє приголосні перед буквою <i>Ее</i> під час читання; знає звукове значення букви <i>ї</i>, правильно пише букву, читає і пише слова з цією буквою;</p> <p>м'яко і зливо вимовляє приголосні звуки перед <i>ь</i> у складах з <i>ьо</i> у процесі читання (<i>льон, пеньок</i>); записує слова з <i>ьо</i> (на місці рос. <i>ё</i>) та <i>йо</i> (<i>Воробьёв — Воробйов</i>); правильно читає й наголошує слова з цими буквосполученнями;</p> <p>правильно вимовляє слова з апострофом під час читання, списує такі слова.</p>
<p align="center">4. Розвиток і вдосконалення читацьких умінь та навичок (післябукварний період 38 годин)</p>	

<p>Розвиток умінь: читати чітко, правильно, свідомо, в міру швидко й голосно та розуміти прочитане.</p> <p>Розвиток умінь орієнтуватися в тексті: переглядати речення в тексті з метою визначення розділових знаків у кінці речень; інтонувати початок і кінець речення відповідно до розділових знаків, робити паузи перед комою всередині речення; знаходити за завданням учителя уривки та вибірково читати, знаходити діалоги, опис героїв тощо.</p> <p>Розвиток умінь працювати над текстом (визначати тему й головну думку, ділити текст (з допомогою вчителя) на частини, добирати заголовки)</p>	<p>Учень / учениця: <i>читає</i> правильно, цілими словами, <i>розуміє</i> прочитане (поскладово читає багатоскладові слова); <i>орієнтується в тексті, дотримується</i> пауз перед розділовими знаками в середині та в кінці речення; <i>правильно інтонує</i> початок і кінець речення; <i>знаходить</i> уривки, <i>вибірково читає</i> діалоги, опис героїв тощо; <i>визначає</i> тему і головну думку, <i>ділить</i> текст на частини, <i>добирає</i> заголовки.</p>
<p>5. Розвиток умінь і навичок письма (19 годин)</p>	
<p>Розвиток навичок писати букви <i>Іі, Єє, Її, Гг</i> і вживати їх під час письма.</p> <p>Розвиток умінь уживати: букви <i>е, є</i> під час письма; букви <i>ї — й</i>; букви <i>ь</i> перед <i>о</i> (<i>льон, синього</i>); писати букву <i>Гг</i>, з'єднуючи <i>її</i> з іншими (нижнє поєднання); уживати апостроф.</p> <p>Розвиток умінь: правильно списувати слова, речення, невеликі тексти з дошки і підручника та перевіряти правильність списаного, виправляти помилки.</p> <p>Розвиток умінь списувати слова, речення, невеликі тексти (3–4 речення) з голосу вчителя (диктування).</p> <p>Розвиток зорово-слухової й зорової пам'яті (зорово-слухові й зорові диктанти).</p> <p>Формування умінь записувати (на дошці і в зошитах) самостійно складені речення, записувати невеликі, колективно складені тексти 3–4 речення.</p>	<p>Учень/учениця: <i>Дотримується</i> вимог до правильного оформлення записів у зошиті; <i>вживає</i> зазначені букви під час запису слів, які відрізняються такими буквами у російській і українській мовах; <i>правильно вживає</i> апостроф; <i>правильно списує</i> з дошки й підручника, перевіряє записане, <i>виправляє</i> помилки; <i>списує</i> й пише з голосу; <i>запам'ятовує й записує</i> сприйняті на слух та зором/лише зором слова й віршовані рядки (зорово-слухові диктанти: до 10–12 слів, 2–4 віршовані рядки); <i>записує</i> на дошці і в зошиті самостійно складені речення, колективно складені тексти.</p>
<p>II. Мовленнєва лінія (протягом року)</p>	
<p>1. Лексичні знання</p>	
<p>Збагачення й активізація словникового запасу, обумовленого темами, визначених у програмі (засвоєння до 8 слів чи словосполучень за 1 урок).</p>	<p>Учень/учениця: <i>знає</i> слова на теми, визначені програмою, й міжтемну лексику, і <i>доречно вживає</i> їх у процесі мовлення;</p>

<p>Засвоєння слів — назв держави, державних символів, національностей, їхніх мов: <i>народ, росіяни, українці, російська мова та українська мова — державні мови</i>, та ін.</p> <p>Закріплення міжтемної лексики. Антоніми й синоніми. Добір антонімічних пар.</p> <p>Засвоєння найуживаніших синонімів і антонімів (без уживання термінів).</p> <p>Ознайомлення зі сталими народними висловами (<i>хліб-сіль, ласкаво просимо</i> тощо), а також найбільш уживаними прислів'ями і приказками.</p> <p>Засвоєння національно маркованої лексики (на позначення національного одягу і взуття, народної символіки (побутової), назв об'єктів: <i>віночок</i> (стрічки і квіти), <i>верба, калина, рушники</i></p>	<p>знає слова, пов'язані з державою і державною символікою (державна, Герб, Прапор) а також слова: <i>батьківщина, народ, росіяни, українці, та ін.</i>) і доречно вживає їх;</p> <p>розуміє синоніми і антоніми, добирає та вживає їх у мовленні; вживає (за допомогою вчителя) сталі народні вислови під час побудови речень;</p> <p>знає національно марковані слова: <i>хата, піч, глечик, горщик, рушники, діжка, чобітки, черевички, вишиванка, капелюх, очіпок, віночок, калина, верба.</i></p>
<p>2. Фонетичні знання і орфоепічні уміння</p>	
<p>Ознайомлення з термінами: звуки голосні, приголосні, тверді, м'які; склад, наголос;</p> <p>Закріплення й удосконалення орфоепічних умінь:</p> <p>голосні [о], [а], чітка вимова ненаголошених голосних звуків [о], [а]: <i>вода, колосок, каштан</i>;</p> <p>твердий звук [ч], вимова твердого приголосного звука [ч] та приголосних звуків, що позначаються буквою щ [шч]: <i>чашка, щука</i>;</p> <p>звук [г], вимова фрикативного звука [г] на початку і всередині слова (<i>голова, магніт</i>) та у закінченні <i>-ого</i> (<i>чорного, синього</i>); м'який звук [ц], вимова м'якого приголосного звука [ц]: <i>палець, кінець</i>;</p> <p>дзвінкі приголосні та чітка вимова їх у кінці та в середині слова; відсутність оглушення звука, що позначається буквою в після голосних [а] [о] та у кінці слів: (а[ў]тобус, во[ў]к, сказа[ў], да[ў]); вимова пом'якшених приголосних звуків [ж'], [ш'] перед і: <i>жінка, шість</i>;</p> <p>вимова м'яких подовжених звуків перед за-кінченням <i>-я, -ю</i> (<i>життя (-ю), знання (-ю), змагання (-ю)</i>); вимова твердих приголосних звуків [г], [к], [х] перед закінченням <i>-и: дороги, руки, вільхи</i>; вимова м'якого приголосного звука [т'] у дієслівних формах на <i>-уть, -ють, -ать, -ять</i>; м'якого подовженого</p>	<p>Учень / учениця:</p> <p>розуміє терміни і вживає їх під час відповідей;</p> <p>розрізняє голосні і приголосні, тверді і м'які приголосні звуки, визначає склад, наголос; правильно вимовляє голосні звуки української мови у процесі мовлення;</p> <p>твердо вимовляє звуки [ч] та [шч];</p> <p>вимовляє фрикативний звук [г], у тому числі й у закінченні <i>-ого</i>;</p> <p>вимовляє звук [ц'];</p> <p>чітко, не оглушуючи, вимовляє дзвінкі приголосні та нескладовий [ў];</p> <p>пом'якшено вимовляє приголосні [ж'], [ш'] перед [і];</p> <p>правильно вимовляє м'які подовжені приголосні;</p> <p>твердо вимовляє звуки [г], [к], [х] перед <i>-и</i>;</p> <p>правильно вимовляє звуки [т'], [ц':а], [с':а] у дієслівних формах <i>-ть, -ться, -шся</i>;</p> <p>вимовляє звуки [дж], [дз], [дз'];</p>

<p>приголосного звука [ц□:] у дієсловах на <i>-ться</i>: сміє[ц':]а, м'якого подовженого звука [с□:] у дієсловах на <i>-шся</i>: сміє[с':]а; вимова звуків [дж], [дз], [дз']: <i>бджоли, дзвінок, дзьоб</i>; вимова звука [й] у сполученнях [б'я], [п'я], [в'я], [м'я], що позначається апострофом: <i>б'я, п'я, в'я, м'я: голуб'ята, п'ять, в'яз, м'яч</i>.</p>	<p>вимовляє звук [й] на місці апострофа у сполученнях <i>б'я, п'я, в'я, м'я</i>.</p>
<h3>3. Граматичні вміння</h3>	
<p>Закріплення й удосконалення граматичних умінь: ознайомлення з термінами: <i>речення, крапка, кома, знак питання, знак оклику</i>; розрізнення граматичних форм слів — різних частин мови у російській і українській мовах; уживання вказівних слів <i>цей, ця, це, ці; та, той, те, ті</i>; особових займенників (без терміна) <i>він, вона, воно, вони</i>; їх граматичних форм: <i>його, йому, їй, їй, їм; мене, тебе, мені, тобі, зі мною, з тобою</i> під час побудови речень; уживання прийменників (без уживання терміна) <i>до, біля, з, під, від, в, у</i> (у значенні <i>в</i>); засвоєння форм звертання (кличний відмінок: <i>Сергійку, Оксанко</i> тощо) та інтонації речень зі звертанням. Практичне ознайомлення з формами іменників (без уживання терміна): закінчення <i>-і</i> (Давальний та Місцевий відмінки однини): <i>подарунок сестрі, мамі, росте на дереві</i>; чергування приголосних [г, к, х] на [з', ц', с'] перед <i>-і</i>: <i>дошка — на дошці, дорога — на дорозі</i>; голосні [і–о, і–е] під час словозміни та словотворення: <i>стіл — столик, село — сільський</i> (у найуживаніших словах); закінчення <i>-ою, -єю, -єю</i>: <i>росте над дорогою, думає над задачею, йде з Надією</i>; закінчення <i>-и</i> у деяких іменниках, ужитих у називному відмінку множини: <i>сини, брати</i>; закінчення <i>-а (дерева); -ів (багато звірів)</i>; закінчення <i>-ах</i> (у Місцевому відмінку множини з прийменником <i>по</i>): <i>по дорогах</i>; іменники, які різняться родом у російській та українській мовах (<i>тополя, степ, біль</i>) та числом (<i>двері, листя</i>). Практичне ознайомлення з формами прикметників (без уживання</p>	<p>Учень/учениця: розуміє терміни: речення, крапка, кома, знак питання, знак оклику; розрізняє граматичні форми слів російської й української мов; правильно вживає вказівні слова та особові займенники у різних граматичних формах під час говоріння; вживає прийменники при побудові словосполучень, речень; правильно вживає форми звертання до однієї та дорослих; правильно вживає зазначені граматичні форми слів — назв предметів — під час діалогічного й монологічного мовлення; змінює приголосні [г, к, х] і голосних [о, е, і] у найуживаніших словах і під час усного мовлення, і на письмі; розрізняє рід подібних у обох мовах іменників; вживає слова — назви ознак предметів у різних граматичних формах під час мовлення;</p>

<p><i>терміна</i>): закінчення <i>-а, -я, -е, -є</i> (називний відмінок однини прикметників жіночого і середнього роду); закінчення <i>-ому</i> у прикметниках чоловічого і середнього роду (<i>хмари на блакитному (синьому) небі</i>); закінчення <i>-ої, -ій, -ою</i> у прикметниках жіночого роду (<i>біля широкої річки, на широкій річці, з веселою піснею</i>); закінчення <i>-і</i> у прикметниках множини (<i>високі гори, веселі пісні</i>); Практичне ознайомлення з формами дієслів (<i>без уживання термінів</i>): суфікс <i>-в</i> у дієсловах чоловічого роду минулого часу (<i>не вживаючи термінів</i>) він читав, говорив; закінчення <i>-е, -є, -ить, -іть</i> (<i>він пише, читає, ходить, стоїть</i>); закінчення <i>-емо, -ємо, -имо, -імо</i> (<i>ми пишемо, читаємо, ходимо, стоїмо</i>)</p>	<p>правильно вживає слова — назви дій у різних граматичних формах під час діалогічного й монологічного мовлення.</p>
<h3>III. Соціокультурна лінія</h3>	
<p>Закріплення і розширення знань, засвоєних у 1 класі, про багатонаціональність Вітчизни, її столицю, про українську мову як мову українського народу. Донецьк – столиця Донбасу Державні символи: Прапор, Герб, Гімн. Видатні історичні діячі і письменники Тарас Шевченко — видатний поет. Народна культура українців: <i>обереги</i> (хата, рушники, віночок і стрічки), <i>звичаї</i> (звичай зустрічати гостей, колядувати і шедрувати, розписувати писанки, співати веснянки), <i>свята</i> (Миколая, Новий рік, Різдво, Великдень). Етикетна лексика і найуживаніші народні вислови (словесні формули етикетного характеру; розігрування соціальних ролей: <i>учень — учитель, учень — бібліотекар, прода- вець — покупець, учень — перехожий</i> і т. п.)</p>	<p>знає і розповідає про багатонаціональність Вітчизни, роль української мови як мови народу; знає, столицю Вітчизни, головну вулицю, річку. Донецьк – столиця Донбасу; знає державні символи і вміє розповісти про них; знає, письменників й історичних діячів, називає кількох із них; знає, хто такий Тарас Шевченко, і розповідає його вірші; знає обереги, звичаї, шедрівки, колядки, веснянки, розповідає про свята; знає етикетну лексику і вміє використовувати її; встановлює соціальні контакти у ході розігрування різноманітних ролей на навчальну, соціально-побутову тематику.</p>

3 КЛАС

Відомості з мови і правопису

(68 годин: 2 години на тиждень)

Примітка: при календарному плануванні вчитель самостійно визначає місце уроків для обов'язкового поточного контролю («Аудіювання», «Твір», «Переказ», «Диктант», «Списування», «Перевірка мовних знань, умінь і навичок»); обов'язково передбачає після контрольної роботи урок «Аналіз контрольної роботи. Робота над помилками»

Сфери й теми мовленнєвої діяльності:

- **особистісна** (Я, мій друзі. Знайомство. Дружба. Родина);
- **навчальна** (Класний колектив. Урок. Бібліотека);
- **соціально-побутова** (Дім (квартира). Магазины. Їдальня (шкільна). Кав'ярня. Народні звичаї, свята, обряди);
- **природа** (Пори року. Погода. Доба. Рослинний і тваринний світ);
- **професійна** (Професії батьків та знайомих);
- **суспільна** (Багатонаціональність Вітчизни. Державні символи. Місто. Село. Транспорт. Екскурсії. Театр).

<i>Зміст навчального матеріалу</i>	<i>Характеристика діяльності учнів</i>
I. Мовленнєва лінія (протягом року)	
I. Розвиток аудіативних умінь	
<p>Розрізнення слів російської й української мов, які мають спільне лексичне значення, але деякі відмінності у вимові.</p> <p>Сприймання та розуміння з першого разу, в окремих випадках з другого, зміст усних завдань учителя, інструкцій до вправ тощо.</p> <p>Слухання рядів слів, розрізнення і їх класифікація за певними ознаками (тематичними, лексичними, орфографічними, граматичними та ін.).</p> <p>Виховання уваги до неправильно вимовлених звуків, неправильно вжитих слів (росіянізмів), закінчень, перекручених слів тощо. Визначення слів із орфограмами у сприйнятих на слух реченнях, текстах.</p> <p>Розрізнення за інтонацією розповідних, питальних, окличних речень.</p> <p>Сприймання й розуміння з першого разу на слух змісту невеликих текстів.</p> <p>Визначення в текстах, сприйнятих на слух, образних слів, синонімів й антонімів, слів, ужитих у переносному значенні, споріднених слів, слів з експресивними суфіксами тощо.</p>	<p>Учень / учениця:</p> <p>розрізняє слова української і російської мов;</p> <p>сприймає і розуміє завдання та інструкції, які дає вчитель;</p> <p>розуміє лексичне значення слів, класифікує їх;</p> <p>помічає і виправляє помилки у власному мовленні і однокласників;</p> <p>визначає на слух слова з орфограмами;</p> <p>розрізняє розповідні, питальні, окличні речення;</p> <p>розуміє зміст текстів, сприйнятих на слух, відповідає на тестові запитання за їх змістом;</p> <p>визначає образні слова і вирази, слова з експресивними суфіксами, переносним значенням тощо;</p> <p>визначає тему й основну думку тексту, послідовність зображених подій, явищ тощо;</p>

<p>Визначення теми й основної думки сприйнятого на слух тексту, послідовності зображених подій.</p> <p>Розрізнення в текстах, сприйнятих на слух, діалогу і монологу (без уживання термінів).</p>	<p><i>розрізняє</i> в тексті діалог (розмова двох) і монолог.</p>
<p>2. Говоріння</p>	
<p>Повторення та закріплення умінь, що формувалися у 2 класі.</p> <p>Культура усного мовлення. Закріплення умінь літературної вимови, форм звертання до однолітків і дорослих, етикетної лексики. Інтонація мовлення, темп, сила голосу (на матеріалі скоромовок, віршів, казок, опрацьованих у 2 класі); умінь вести діалог.</p> <p>Розвиток умінь говоріння у зв'язку зі сферами мовленнєвої діяльності.</p> <p>Складання запитань і відповідей за змістом текстів, малюнків тощо.</p> <p>Пояснення значень слів.</p> <p>Розвиток умінь встановлювати соціальні контакти: вести діалог у зв'язку з ситуаціями, що виникають у класі, та уявними (на вулиці, у транспорті, в магазині, аптеці, бібліотеці тощо), а також за ситуативними малюнками.</p> <p>Дослівне й вибіркоче переказування невеликих текстів, сприйнятих на слух чи прочитаних самостійно.</p> <p>Формування умінь розповідати за окремим малюнком і серією, ситуацією (розповідь, опис, міркування), а також розповідати про себе, свою родину, подругу чи друга.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p><i>Правильно вимовляє</i> звуки української мови; <i>ввічливо звертається</i> до дорослих й однолітків; <i>вживає</i> етикетну лексику; <i>вибирає</i> потрібний тон, силу голосу, темп мовлення; <i>вступає</i> в діалог і <i>підтримує</i> його; <i>правильно інтонує</i> речення (репліки) у процесі усного мовлення; <i>запитує</i> й <i>відповідає</i> на запитання, пояснює значення слів; <i>вступає</i> в соціальні контакти, <i>розпочинає</i> діалог і підтримує його; <i>переказує</i> дослівно і вибірково (уривки) невеликі тексти, сприйняті на слух чи прочитані; <i>розповідає</i> за окремим малюнком чи серією малюнків, за ситуацією в класі; <i>розповідає</i> про себе, свою родину, друзів тощо.</p>
<p>3. Читання (на уроках мови)</p>	
<p>Читання вголос та мовчки художніх, науково-популярних та навчальних текстів (завдань, приміток, словників, таблиць, опорних схем) і розуміння їх.</p> <p>Розвиток умінь:</p> <p>читати мовчки й розуміти прочитане завдання, інструкцію, схему, текст вправи; читаючи мовчки, швидко знаходити «зайві» слова в логічному ряду, групувати слова за певними ознаками;</p> <p>читати речення тексту без розділових знаків, здогадуючись (за змістом), які це речення за інтонацією, встановлювати межі речень та правильно інтонувати їх; читаючи мовчки, знаходити в тексті слова з орфограмами, синоніми й антоніми, споріднені й багатозначні слова тощо, речення відповідного типу;</p>	<p>Учень / учениця:</p> <p><i>читає</i> мовчки і вголос художні та навчальні тексти і <i>розуміє</i> завдання, інструкції, схеми; <i>класифікує</i> слова за певними ознаками; <i>встановлює</i> межі речень та <i>правильно інтонує</i> їх; <i>знаходить</i> у тексті слова з орфограмами, синоніми й антоніми, споріднені й багатозначні слова тощо;</p> <p><i>читає</i> речення тексту без розділових знаків; <i>визначає</i> речення, різні за інтонацією і метою висловлювання, <i>правильно інтонує</i> їх;</p> <p><i>доповнює</i> прочитане речення, <i>вживає</i> слова у потрібній</p>

доповнювати прочитане речення словами відповідно до змісту; читаючи, змінювати слова, подані в дужках, замінювати слова синонімами чи антонімами тощо.	граматичній формі, <i>замінює</i> окремі слова синонімами чи антонімами.
4. Письмо. Техніка письма й культура оформлення записів у зошиті	
Культура писемного мовлення. Вимоги до ведення зошитів, культури записів. Повторення рукописних букв <i>Іі, Єє, Її, Гг</i> . Письмо слів з буквами <i>і, у, е, є, т, ьо</i> , апострофом, ужитими окремо і в реченнях. Удосконалення вмінь списувати тексти прозові й віршовані з різними розділовими знаками, діалогом та правильно розміщувати їх на сторінці зошита. Записувати з пам'яті (зорові диктанти), з голосу вчителя (53–55 слів). Розвиток швидкості письма. Письмо під рахунок.	Учень / учениця: <i>знає</i> вимоги до ведення зошитів і культури записів і <i>застосовує</i> знання й уміння, щодо культури записів; <i>вживає</i> букви <i>и, Іі, Ее, Єе, Її, Гг, ьо</i> , апостроф під час письма; <i>списує</i> прозові й віршовані тексти без пропусків і заміни букв українського алфавіту російським, <i>дотримується</i> культури запису; <i>записує</i> з пам'яті та з голосу вчителя; <i>списує</i> , дотримуючись вимог до швидкості письма.
5. Розвиток письмового мовлення (6 годин)	
Формування умінь самостійно записувати слова з вивченими буквами, що є іменами дітей чи дорослих, назвами продемонстрованих предметів, малюнків; складати й записувати речення за малюнком, опорними словами, на задану тему тощо; формулювати й записувати запитання за змістом тексту, малюнка, а також відповіді на запитання; відновлювати деформований текст і записувати його; колективно записувати переказ (на дошці і в зошитах); записувати (на дошці і в зошитах) колективно складений текст за поданим чи колективно складеним планом, малюнком і заголовком, малюнком і поданим планом, малюнком і опорними словами тощо; удосконалювати текст: знаходити слова, що повторюються, і замінювати їх синонімами та іншими словами.	<i>самостійно записує</i> імена дітей та дорослих, слова — назви предметів; <i>складає</i> і <i>записує</i> речення за малюнком, опорними словами, на задану тему; <i>формулює</i> й <i>записує</i> запитання за змістом тексту, малюнка та відповіді на них; <i>відновлює</i> деформований текст; <i>колективно записує</i> переказ; <i>складає</i> і <i>записує</i> текст за колективно складеним планом, малюнком і заголовком, малюнком і опорними словами; <i>удосконалює (редагує)</i> створений чи поданий текст.
II. Мовна лінія	
1. Звуки і букви. Норми літературної вимови та правопису (20 годин)	
Розвиток уявлень про різноманітність мов, українську і російську мови як споріднені, спільне й відмінне в них (на прикладах лексики, вимови, алфавіту тощо), українську мову як державну.	Учень/учениця: <i>знає</i> , що у світі існує багато мов, що російськам і українські мови є державними мовами, що українська і російська —

<p>Відомості з мови й правопису.</p> <p>Повторення й активізація знань про речення, розділові знаки в кінці речень, їх інтонування та текст як групу речень, пов'язаних між собою одним змістом (темою) і логічно. Звуки слова. Норми вимови. Правопис. Позначення звуків на письмі буквами. Український алфавіт. Уміння швидко відшукувати слова в навчальному словнику, користуючись алфавітом.</p> <p>Ознайомлення і засвоєння термінів: голосний, приголосний звук, склад, наголос.</p> <p>Голосні звуки. Позначення їх буквами. Склад.</p> <p>Наголос. Ознайомлення зі словами, у яких наголос не збігається в українській і російській мовах (<i>дошка, тополя, дрова</i>). Розвиток умінь правильно наголошувати такі.</p> <p>Приголосні звуки і позначення їх буквами. Звуки [г] і [ґ], позначення їх буквами <i>г, ґ</i>.</p> <p>Тверді і м'які приголосні звуки. Удосконалення навичок твердої вимови звуків [ч], [шч] та [б], [п], [в], [м], [ф], [р] (у кінці слів).</p> <p>Розвиток умінь правильно вимовляти звук [ц□]. Уживання м'якого знака для позначення м'якості звука [ц□] і його відсутність після букв, що позначають тверді приголосні звуки <i>б, п, в, м, ф</i> та <i>р</i> (у кінці слова), <i>ж, ч, ш</i>.</p> <p>Використання м'якого знака для позначення м'якості приголосних звуків перед голосним [о]. Розвиток умінь робити звуковий аналіз слів з <i>ь</i> перед <i>о</i> та правильно писати їх, переносити з рядка в рядок.</p> <p>Вимова і письмо слів із буквосполученням <i>йо</i>. Звуковий аналіз таких слів. Перенос їх з рядка в рядок.</p> <p>Подовження м'яких приголосних звуків і позначення цього явища на письмі. Уміння правильно вимовляти й писати слова з подовженими приголосними, переносити їх з рядка в рядок.</p> <p>Пом'якшення твердих приголосних звуків перед голосним [і]. Розвиток умінь вимовляти, слухати й чути пом'якшені звуки. Вживання букв <i>и, і</i> після <i>г, к, х</i> та <i>ж, ч, ш, щ</i>. Уміння правильно вимовляти й писати слова з ними, орієнтуючись на вимову.</p> <p>Апостроф. Розвиток умінь вживати апостроф після букв <i>б, п, в, м, ф, р</i></p>	<p>споріднені мови;</p> <p>знає український алфавіт, вміє позначити звуки відповідними буквами;</p> <p>уміє користуватися словником;</p> <p>знає терміни: голосний звук, приголосний звук, склад, наголос;</p> <p>позначає голосні звуки, знає про відмінності у їх позначенні в українській та в російській мовах;</p> <p>правильно вживає букви <i>і, и, е, є, ї</i> під час письма;</p> <p>знає слова, наголос у яких не збігається в російській та українській мовах; правильно наголошує такі слова;</p> <p>правильно вимовляє і позначає на письмі зазначені приголосні звуки;</p> <p>правильно вимовляє звуки [г], [ґ] і позначає їх на письмі; розрізняє тверді і м'які приголосні; диференціює тверді і м'які приголосні в російській та українській мовах;</p> <p>правильно вимовляє звуки [ч], [шч] та [б], [п], [в], [м], [ф], [р] у кінці слів;</p> <p>м'яко вимовляє звук [ц'] і використовує м'який знак на позначення м'якості звука [ц'] у кінці слів;</p> <p>не вживає на письмі <i>ь</i> після твердих <i>б, п, в, м, ф</i> та <i>р</i> (у кінці слова), а також <i>ж, ч, ш</i>;</p> <p>робить звуковий аналіз слів та вживає <i>ь</i> для позначення м'якості приголосних перед <i>о</i>; правильно переносить слова з м'яким знаком перед <i>о</i>;</p> <p>правильно вимовляє і пише слова з буквосполученням <i>йо</i>, робить звуковий аналіз таких слів; розуміє, що буквосполучення <i>йо</i> становить склад, який при переносі слів розривати не можна;</p> <p>правильно вимовляє подовжені м'які приголосні і позначає їх на письмі двома буквами;</p> <p>вимовляє тверді приголосні перед [и], зокрема у граматичних формах (<i>руки, дороги</i>), та пом'якшені перед <i>і</i> (<i>жінка, шість</i>);</p>
--	--

<p>перед <i>я, ю, є, ї</i>, що позначають два звуки, переносити слова з апострофом. Робота з орфографічним словником. Формування умінь користуватися ним для перевірки написання слів</p>	<p><i>вживає</i> на письмі після букв на позначення пом'якшених та твердих приголосних букви <i>і, у</i>, орієнтуючись на вимову; <i>робить</i> звуковий аналіз слів з апострофом, <i>вживає</i> апостроф на позначення звука [й] перед [а, о, у, і], що на письмі позначаються буквами <i>я, ю, є, ї</i>. <i>знаходить</i> в орфографічному словнику потрібне слово.</p>
<p>2. Слово. Номінативне та лексичне значення слова (10 годин)</p>	
<p>Слова, що називають предмети, їхні ознаки, дії. Складання рядів слів, за цими ознаками. Збагачення мовлення учнів такими словами. Слова, що служать для зв'язку з іншими: прийменники <i>під, над, з, біля</i> (кого), <i>в</i> (<i>у</i>), <i>на</i>, сполучники (<i>і, а, але, що, щоб</i>) (без використання термінів). Формування умінь вживати їх для зв'язку слів під час побудови речень. Робота з перекладним українсько-російським словником. Спостереження за лексичним значенням слова. Розрізнення слів, близьких за звучанням, але різних за значенням у російській та українській мовах. Спостереження за мотивованим значенням слова. Походження деяких слів, назв міст, імен. Спостереження за випадками багатозначності слова. Слова, близькі за значенням (синоніми). Розвиток умінь самостійно добирати слова, близькі за значенням, із групи поданих слів, скласти ряди синонімів (3–4 слів). Слова, протилежні за значенням (антоніми). Добір антонімічних пар. Словники синонімів і антонімів, перекладні та тлумачні словники.</p>	<p>Учень / учениця: <i>знає</i>, що в кожній мові назви предметів, їхні ознак, дій, кількості тощо названо словом (складає ряди таких слів), <i>знає</i> слова, які служать для зв'язку з іншими; <i>вживає</i> такі слова для зв'язку з іншими у реченні; <i>вміє знайти</i> потрібне слово в перекладному словнику, щоб довідатися про його значення; <i>пояснює</i> лексичне значення слів; <i>розрізняє</i> значення схожих за звучанням, але різних за значенням слів української і російської мов (<i>луна — ехо, чоловік — муж, місто — город, город — огород</i>); <i>знає</i>, чому слово так називається (слова, значення яких умотивоване: <i>підберезовик, підвіконня</i>); <i>знає</i> про походження деяких слів; <i>розрізняє</i> слова, які мають одне значення, і багатозначні; <i>добирає</i> синоніми й антоніми самостійно і за допомогою словників; <i>складає</i> ряди синонімів; <i>добирає</i> з ряду синонімів найбільш влучний; <i>добирає</i> антонімічні пари; <i>користується</i> словниками (тлумачним, синонімів і антонімів) при доборі синонімів чи антонімів для з'ясування значення слова.</p>
<p>3. Будова слова. Правопис (17 годин)</p>	
<p>Засвоєння термінів: основа слова, закінчення, корінь, префікс, суфікс, споріднені (однокорінні) слова.</p>	<p>Учень / учениця: <i>знає і вживає</i> терміни: основа слова, закінчення, корінь, префікс, суфікс, споріднені (однокорінні) слова;</p>

<p>Основа слова і закінчення (форма слова). Їх графічне позначення. Роль закінчень у слові. Змінювання закінчень у зв'язку з запитаннями (на прикладі словосполучень). Залежність закінчень від твердості-м'якості кінцевого приголосного (<i>школа — школою, земля — землею</i>). Розрізнення подібних закінчень у словах української і російської мов.</p> <p>Корінь слова і його графічне позначення.</p> <p>Споріднені слова. Розвиток умінь добирати їх, групувати (за спорідненістю). Розвиток умінь розрізняти споріднені слова і слова, близькі за значенням (синоніми), форму слова й споріднені слова.</p> <p>Спостереження за чергуванням голосних і приголосних звуків у корені слова. Розвиток умінь змінювати звуки [о, е — і] та [г, к, х] на [з', ц', с'] при словозміні і словотворенні.</p> <p>Складові основи: корінь, префікс, суфікс і їх графічне позначення.</p> <p>Суфікс. Спостереження за зміною значення чи відтінків у значенні, яких надають суфікси: <i>продавати — продавець, дівчина — дівчинка</i>. Суфікси пестливості, ласкавості <i>-еньк-, -есеньк-, -ісіньк-</i> та згрубілості <i>-езн-, -енн-, -ище-</i> (<i>величезний, страшений, вовчище</i>). Творення споріднених слів за допомогою суфіксів. Розвиток умінь правильно вимовляти й писати суфікси: <i>-ець-, -ськ-, -зьк-, -цьк-</i>. Правильне наголошування слів з суфіксом <i>-еньк-</i> (<i>маленький</i>) і суфіксами <i>-ськ-, -цьк-, -зьк-</i>.</p> <p>Префікс. Спостереження за роллю префіксів у словах. Творення споріднених слів за допомогою префіксів. Увага до їх значення.</p> <p>Правопис префіксів <i>роз-, без-, з-(с-)</i>.</p> <p>Апостроф після префіксів.</p> <p>Розрізнення однозвучних префіксів та прийменників (<i>практично</i>).</p> <p>Правопис голосних і приголосних у корені слова: ненаголошені голосні звуки [е], [и].</p> <p>Правопис слів типу <i>сонце, серце, чесний</i>.</p> <p>Правопис слів типу <i>клас, група, колектив</i>.</p>	<p>визначає основу і закінчення; змінює закінчення слова у зв'язку з іншим;</p> <p>розрізняє закінчення у подібних словах української і російської мов;</p> <p>визначає корінь слова;</p> <p>добирає споріднені слова;</p> <p>розрізняє споріднені слова і слова, близькі за значенням; форму слова і споріднені слова;</p> <p>знає про чергування кінцевих звуків осно- ви [г, к, х — з', ц, □, с'] та [о, е — і] в корені при зміні слів і словотворення;</p> <p>змінює зазначені звуки (голосні і приголосні) при словозміні та словотворенні;</p> <p>визначає корінь, префікс і суфікс у словах;</p> <p>розуміє і пояснює відтінки та нове значення, яке надають суфікси словам (<i>продавати — продавець</i>);</p> <p>утворює споріднені слова за допомогою суфіксів;</p> <p>правильно вимовляє і пише слова із суфіксами;</p> <p>правильно наголошує та записує слова з суфіксами <i>-еньк-, -ськ-, -цьк-, -зьк-</i>: <i>маленький, український, російський</i>;</p> <p>розуміє і пояснює значення слів, які надають їм префікси;</p> <p>утворює споріднені слова за допомогою префіксів;</p> <p>правильно пише префікси <i>роз-, без-, з-(с-)</i>; вживає апостроф після префіксів перед <i>я, ю, є, ї</i>;</p> <p>розрізняє однозвучні префікси і прийменники;</p> <p>розпізнає ненаголошені [е], [и] в корені, добирає перевірні з ряду споріднених слів й правильно пише такі слова;</p> <p>розпізнає глухі та дзвінки приголосні; правильно вимовляє слова із дзвінками приголосними; перевіряє написання одзвінчених шляхом зміни слова під час письма; розрізняє написання слів зі спрощенням приголосних у російській та українській мовах, правильно пише такі слова;</p> <p>записує слова без подвоєння, орієнтуючись на вимову.</p>
<p>Синтаксичні відомості. Пунктуація (15 годин)</p>	
<p>Розповідне, питальне, спонукальне, окличне речення; крапка, кома, знак</p>	<p>Учень / учениця:</p>

<p>питання, знак оклику; підмет, присудок, другорядні члени. Ознайомлення з термінами та їх за- своєння.</p> <p>Види речень за метою висловлювання (і за інтонацією). Звертання в спонукальних реченнях. Кома при звертанні. Окличні речення. Розділові знаки в кінці речень залежно від інтонації.</p> <p>Речення-репліки. Стверджувальні й заперечні слова-речення (<i>Так. Ні.</i>), спостереження за вживанням таких речень у діалозі.</p> <p>Розвиток умінь вживати речення, різні за метою висловлювання й інтонацією, щоб розповісти, одержати інформацію про когось, щось, місце, час дії, спонукати когось до якоїсь дії, вживання речень-реплік у діалогах.</p> <p>Розвиток умінь будувати речення різних видів з уживанням сталих народних виразів (фразеологізмів).</p> <p>Головні (підмет і присудок) та другорядні члени речення (<i>без засвоєння термінів</i>). Речення, що складаються тільки з головних членів (непоширені). Формування умінь складати такі речення й поширювати їх.</p> <p>Ознайомлення зі складним реченням. Уміння будувати складні речення з двох простих за зразком, графічною схемою тощо, вживати сполучники <i>і, що, щоб, який (-а, -е), бо</i>. Кома перед сполучниками (крім <i>і</i>, якщо він не повторюється).</p>	<p>володіє термінами: речення, розповідне, питальне, спонукальне, окличне речення; крапка, кома, знак питання, знак оклику; підмет, присудок, другорядні члени; уживає речення, різні за метою висловлювання й інтонацією в усному монологічному мовленні і правильно оформляє їх на письмі;</p> <p>уживає речення-репліки, стверджувальні й заперечні слова (<i>так, ні</i>) в діалогах;</p> <p>вживає речення, різні за метою висловлювання з комунікативною метою;</p> <p>будує речення, вживаючи сталі народні вирази;</p> <p>визначає головні члени речення;</p> <p>складає і поширює речення тощо;</p> <p>будує складні речення (з двох простих) за поданим зразком, схемою, вживаючи сполучники, ставлячи коми перед ними (крім <i>і</i>).</p>
Текст	
<p>Активізація знань про текст та його структуру, тему та основну думку, добір заголовка. Спостереження за способами зв'язку між реченнями. Уміння використовувати їх у процесі складання власних текстів.</p> <p>Поділ тексту на логічно завершені частини. Абзац. Структура і план тексту.</p> <p>Типи текстів (розповідь, опис, міркування). Особливості їх будови.</p> <p>Спостереження за оформленням на письмі тексту з діалогом. Уміння правильно списувати такі тексти.</p> <p>Коллективне складання текстів різних типів (усно й письмово) за опорними словами, малюнками, даним початком і т. п.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p>знає основні ознаки тексту;</p> <p>визначає тему й основну думку тексту, добирає заголовок;</p> <p>відновлює деформований текст;</p> <p>визначає способи зв'язку між реченнями тексту;</p> <p>будує текст, використовуючи набуті знання; ділить текст на логічно завершені частини, складає план тексту;</p> <p>розрізняє тексти-розповіді, описи, міркування, знає, як розпочинається вступ у тексті-описі і як закінчується такий текст; складає тексти різних типів;</p> <p>визначає в тексті діалог;</p> <p>списує тексти з діалогом;</p> <p>колективно складає тексти різних типів.</p>

III. Соціокультурна лінія

<p>Повторення в кінці року Закріплення і розширення знань, одержаних у 2 класі: про багатонаціональність Вітчизни, її столицю, державні символи. Донецьк – столиця Донбасу. Видатні діячі історії і письменники. Визначні українські письменники — Тарас Шевченко, Леся Українка. Українська культура: народні символи та обереги, пошана батьків, шаноблива форма звертання. Народні звичаї, зустріч Різдва, страви, колядки, щедрівки, Великдень, писанки і писанкарство, закликання весни, обрядове печиво, веснянки. Дитячі ігри-співанки. Етикетна лексика, словесні форми на вираження привітання й прощання, побажання, доброзичливості. Встановлення соціальних контактів з однолітками й дорослими у зв'язку з різними життєвими обставинами (на пошті, у магазині, бібліотеці, на вулиці, у транспорті тощо)</p>	<p>Учень / учениця: знає, про багато національність Вітчизни, її столицю. знає державні символи: Герб, Прапор, знає Гімн напам'ять; знає і називає деяких історичних осіб і письменників; знає народні символи, обереги й розповідає про них; знає імена українських письменників; знає шанобливу форму звертання до батьків і до дорослих і вміє саме так звертатися до них; знає народні звичаї зустрічати Різдво, Новий рік, засівання, щедрівки, колядки; знає, як закликають весну, веснянки, дитячі ігри навесні; вживає етикетну лексику і словесні формули на вираження привітання, прощання, подяки, вибачення, прохання, побажання тощо; вміє встановлювати соціальні контакти: (розігрувати ролі) <i>учень — учень, учень — учитель, учень — бібліотекар, учень — перехожий, продавець — покупець.</i></p>
---	---

4 КЛАС

Відомості з мови і правопису

(68 годин: 2 години на тиждень)

Примітка: при календарному плануванні вчитель самостійно визначає місце уроків для обов'язкового поточного контролю («Аудіювання», «Твір», «Переказ», «Диктант», «Списування», «Перевірка мовних знань, умінь і навичок»); обов'язково передбачає після контрольної роботи урок «Аналіз контрольної роботи. Робота над помилками»

Зміст навчального матеріалу	Характеристика діяльності учнів
I. Мовленнєва лінія (протягом року)	
1. Розвиток аудіативних умінь	
<p>Розвиток умінь слухати-розуміти українське мовлення, помічати неправильно вимовлені звуки, слова, виправляти їх у власному мовленні та в однокласників.</p> <p>Сприймання і розуміння з одного прослуховування змісту інструкцій, завдань, текстів. Розпізнавання в текстах, сприйнятих на слух, образних слів, народних висловів, синонімів і антонімів та слів, ужитих у переносному значенні.</p> <p>Розпізнавання сприйнятих на слух речень, різних за метою висловлювання, інтонацією, з однорідними членами, звертанням.</p> <p>Визначення теми й основної думки у сприйнятих на слух текстах (з одного прочитування).</p> <p>Розпізнавання на слух слів — різних частин мови. Розрізнення закінчень у подібних лексемах російської та української мов (<i>на дереве — на дереві, над землєю — над землею</i>).</p>	<p>Учень/учениця: зосереджено слухає українське мовлення, помічає неправильно вимовлені слова, виправляє помилки; розуміє зміст завдань, текстів з одного прослуховування; розпізнає в текстах образні слова, й народні вислови, синоніми й антоніми, слова, вжиті у переносному значенні; розпізнає на слух речення, різні за метою висловлювання й за інтонацією, з однорідними членами; розпізнає речення зі звертаннями, місце звертання в реченні; визначає в тексті, сприйнятому на слух, тему й основну думку; розпізнає у сприйнятих на слух реченнях слова, що належать до різних частин мови; розрізняє закінчення у подібних лексемах російської та української мов.</p>
2. Говоріння	
<p>Розвиток умінь відтворювати та будувати діалог на основі сприйнятого на слух чи прочитаного тексту, а також створеної в класі реальної чи уявної ситуації мовлення (5–6 реплік на кожного).</p> <p>Мовленнєвий етикет та прийняті в українців словесні формули на вираження радості, здивування, побажання, ствердження чогось чи заперечення, сумніву, припущення, одержання дозволу тощо.</p> <p>Вживання мовленнєвих формул, щоб передати своє ставлення до</p>	<p>Учень/учениця: уміє відтворити діалог; будує діалог за змістом тексту і за уявною чи створеною в класі ситуацією; знає правила українського мовленнєвого етикету й етикетну лексику; використовує мовленнєві формули, будуючи діалоги за створеними ситуаціями щоб: висловити своє ставлення до</p>

<p>почутого чи висловленого в процесі діалогу. Найуживаніші народні вислови. Українська термінологічна лексика. Уживання та виправлення неправильно вимовлених чи вжитих слів у процесі власного мовлення та мовлення своїх однокласників; переказування тексту чи епізоду з тексту за завданням учителя; розповідати за малюнком, опорними словами, малюнком і колективно складеним планом, даним початком тощо.</p>	<p>почутого; уточнити почуте, висловити припущення, здивування, недовіру; висловити підтвердження, згоду / незгоду, заперечення, задоволення/незадоволення і т. д.; використовує у процесі мовлення найуживаніші народні вислови; використовує терміни під час відповіді на запитання з мови; самостійно виправляє допущені у мовленні власні помилки та помилки однокласників; переказує текст дослівно чи вибірково; складає усно тексти за завданням учителя, малюнком, опорними словами тощо.</p>
<h3>3. Читання</h3>	
<p>Розвиток умінь: читати вголос тексти різних жанрів; читати мовчки й орієнтуватися в навчальних текстах: назві параграфів, завданнях, текстах вправ, зразках, примітках, поясненнях, довідниках, словничках; читати вибірково і групувати слова за лексичними, граматичними чи орфографічними ознаками, знаходити зайві слова в логічному ряду; читати вголос, правильно інтонувати речення, зокрема з однорідними членами; читати речення тексту, додаючи чи змінюючи закінчення, вставляючи або замінюючи слова відповідно до поставлених завдань з мови.</p>	<p>Учень/учениця: читає вголос і розуміє прочитане; читає мовчки, знаходить потрібне завдання чи вправу в підручнику, словничок, примітку, зразок і т. п.; читає і групує слова за лексичними, граматичними чи орфографічними ознаками; знаходить зайві слова в логічному ряду; правильно інтонує речення під час читання вголос; дочитує закінчення чи змінює їх, додає пропущені слова чи замінює їх.</p>
<h3>4. Письмо</h3>	
<p>Техніка письма й культура оформлення записів у зошитах. Застосування умінь з російської мови, що стосуються техніки письма й культури оформлення записів, на сторінці зошита з української мови.</p>	<p>Учень / учениця: застосовує вміння з техніки письма й культури оформлення записів у зошитах.</p>
<h3>Писемне мовлення</h3>	
<p>Розвиток умінь: підписувати зошит, ім'я, прізвище у родовому відмінку (без уживання терміну); складати й записувати речення, різні за метою висловлювання й інтонацією, речення з однорідними членами; складати й записувати під керівництвом учителя тексти різних типів</p>	<p>Учень/учениця: правильно підписує свій зошит; складає і записує речення, різні за метою висловлювання, речення з однорідними членами; складає і записує тексти різних типів за малюнком, опорними словами, планом тощо;</p>

<p>(6–7 речень) за малюнком, опорними словами, планом, спостереженнями тощо; складати й записувати переказ (на дошці і в зошитах); писати оголошення, привітання, записку, лист (колективно і самостійно) удосконалювати записаний текст, замінювати слова, що повторюються, синонімами, займенниками тощо; списувати слова, речення, тексти з дошки, підручника; писати з голосу (словникові, вибіркові текстові диктанти, а також зорові, зорово-слухові диктанти)</p>	<p><i>складає і записує</i> переказ; <i>уміє написати</i> оголошення, привітання, записку, лист, СМС-ку товаришеві (подрузі), татові, мамі; <i>удосконалює</i> власний текст; <i>списує</i> без помилок; <i>пише</i> різні види диктантів, дотримуючись правил правопису.</p>
<p>II. Відомості з мови і правопису</p>	
<p><i>Повторення, закріплення знань та умінь з мови і правопису, засвоєних у 3 класі (6 годин)</i></p>	
<p>Норми української літературної вимови; вживання букв <i>і, у, е, є, ї, г</i>; вживання м'якого знака; вживання апострофа; вживання на письмі <i>ь</i>, у тому числі й перед <i>о</i>, після <i>ц</i> (у кінці слів) і відсутність <i>ь</i> після губних та шиплячих; вживання м'якого знака у суфіксах <i>-ськ-, -цьк-</i>; вживання на письмі апострофа; позначення на письмі подовжених м'яких приголосних двома буквами; правопис слів типу <i>клас, група, сонце, серце</i>; спрощення у групах приголосних; написання ненаголошених <i>е, и</i> в корені слова.</p>	<p><i>Учень / учениця:</i> <i>знає</i> норми української літературної вимови; <i>вживає</i> під час письма букви українського алфавіту; <i>вживає</i> м'який знак для позначення м'якості звука [ц□], не вживає після букв <i>б, п, в, м, ф, р</i> та <i>ж, ч, ш</i> у кінці слів; <i>правильно вимовляє</i> і пише слова із суфіксами <i>-ськ-, -цьк-</i> <i>вживає</i> апостроф на позначення звука [й] (після твердих приголосних) у корені й після префіксів; <i>правильно позначає</i> на письмі м'які подовжені звуки; <i>правильно пише</i> слова, у яких в українській мові букви не подвоюються типу (<i>клас, каса</i>); та слова зі спрощеними приголосними <i>сонце, серце</i>; <i>правильно пише</i> слова з ненаголошеними <i>е, и</i>.</p>
<p><i>1. Текст (6 годин)</i></p>	
<p>Актуалізація і розширення знань про текст та його структуру. Визначення теми та основної думки тексту. Заголовок. Спостереження за вживанням слів <i>це, той, він (вона, воно), там, тоді</i> для зв'язку між реченнями тексту. Поділ тексту на логічно завершені частини. Абзац. План тексту. Типи текстів (розповідь, опис, текст-міркування). Особливості їх будови. Переказування текстів різних типів (усно). Колективне складання і запис</p>	<p><i>Учень/учениця:</i> <i>знає</i>, що таке текст, які бувають його типи; <i>визначає</i> тему й основну думку тексту; <i>добирає</i> заголовок; <i>знаходить слова</i>, що служать засобами зв'язку між реченнями тексту; <i>розрізняє</i> типи текстів і будує тексти різних типів; <i>переказує (усно)</i> різні тексти;</p>

<p>текстів міркувань на правописні теми, про характер і вчинки героя прочитаного твору тощо.</p> <p>Діалог як вид тексту.</p> <p>Розвиток умінь складати тексти (усно й на письмі) різних типів за опорними словами, словами й малюнком, малюнком і планом, даним початком і малюнком тощо.</p>	<p>колективно складає і записує тексти-міркування; спостерігає й аналізує тексти-діалоги (вірші, народні пісні).</p>
<p>2. Речення (6 годин)</p>	
<p>Речення і словосполучення. Головне і залежне слово у словосполученні. Головні (підмет і присудок) та другорядні члени речення. Їх зв'язок із підметом та присудком. Поширення речень, що складаються лише з головних членів, другорядними членами.</p> <p>Розвиток умінь складати речення за схемами, малюнками, доповнювати речення за питаннями, визначати головні члени речення, встановлювати за допомогою питань зв'язок між словами в реченні.</p> <p>Види речень за метою висловлювання (розповідні, питальні, спонукальні). Звертання у спонукальних реченнях. Кома при звертанні. Окличні речення. Розділові знаки в кінці речень залежно від інтонації.</p> <p>Використання різних видів речень з комунікативною метою.</p> <p>Речення-репліки, їх уживання в діалогах.</p> <p>Використання найпростіших народних висловів, фразеологізмів (без уживання терміна) при побудові речень. Формування умінь доречно вживати їх у власному мовленні.</p> <p>Речення з однорідними членами, з сполучниками <i>і, а, але, та</i> у значенні <i>але</i> та без них. Розділові знаки в таких реченнях.</p> <p>Однорідні головні та другорядні члени речення. Спостереження за вживанням однорідних членів речення в текстах. Поширення речень однорідними членами. Поєднання однорідних членів речення за допомогою інтонації та сполучників (без уживання терміна) <i>і, та, але, а</i>. Кома перед <i>а, але, та</i> у значенні <i>але</i>.</p> <p>Розвиток умінь будувати речення з однорідними членами, вживати їх, розповідаючи про побачене, почуте, правильно інтонувати їх.</p> <p>Складне речення (без уживання терміна). Конструювання складних речень (із двох простих) за зразком, графічною схемою тощо.</p> <p>Сполучники <i>і, що, щоб, бо</i> (практично). Кома перед сполучниками</p>	<p>Учень / учениця:</p> <p>розрізняє словосполучення і речення; ставить питання від головного до залежного слова у словосполученні; аналізує словосполучення в реченні (встановлює зв'язок слів у реченні);</p> <p>визначає головні і другорядні члени речення; встановлює зв'язок між ними;</p> <p>поширює речення другорядними членами; складає речення, поширює їх; встановлює зв'язок між словами в реченні;</p> <p>правильно інтонує речення — різні за метою висловлювання й інтонацією та ставить потрібні розділові знаки;</p> <p>правильно записує спонукальні речення; вживає речення різних видів, щоб повідомити, запитати, спонукати до дії;</p> <p>спостерігає за реченнями-репліками в діалозі, вживає репліки під час побудови діалогу;</p> <p>будує речення, вживаючи найпростіші фразеологізми (<i>накивати п'ятами, теревені правити</i> тощо);</p> <p>поширює речення однорідними членами; складає речення з однорідними членами зі сполучниками та без них;</p> <p>правильно інтонує речення з однорідними членами;</p> <p>поширює речення однорідними членами; вживає кому перед сполучниками <i>і</i> (якщо він повторюється), <i>а, але, та</i> (в значенні <i>але</i>);</p> <p>будує речення з однорідними членами у власних текстах тощо;</p> <p>будує складне речення (з двох простих) за зразком, графічною схемою тощо зі сполучниками <i>і, що, щоб, бо</i>. Ставить кому перед сполучниками.</p>

3. Слово. Лексичне та лексико-граматичне значення слова (6 годин)

<p>Повторення й активізація знань про лексичне значення слова — синоніми, антоніми, багатозначні слова, слова з переносним значенням. Розвиток умінь використовувати найбільш влучні з них при побудові речень, власних висловлювань, при редагуванні (виправленні) текстів. Розширення уявлень про походження найбільш уживаних слів (мотивоване значення, етимологію). Уміння користуватися навчальними словниками: синонімів і антонімів, тлумачним, перекладним.</p> <p>Слово — частина мови. Іменник, прикметник, дієслово, займенник, числівник, прислівник. Уміння їх розрізняти.</p> <p>Засвоєння термінів, уміння їх уживати під час усних відповідей.</p> <p>Збагачення мовлення учнів словами — різними частинами мови.</p>	<p>Учень / учениця: добирає синоніми, антоніми; розрізняє слова з одним значенням і багатозначні; знаходить у текстах слова з переносним значенням; використовує синоніми і багатозначні слова при побудові речень; здогадується про походження слів із мотивованим значенням і пояснює його; користується тлумачним та перекладним словником для з'ясування значення слова; словником синонімів — для добору синонімічного ряду. знає терміни на позначення частин мови; користується термінологією під час відповіді на запитання вчителя.</p>
---	---

Іменник (18 годин)

<p>Іменник. Розширення уявлень про предметність на прикладах іменників, що означають опредмечені дії, стан, якість (<i>радість, сум, сміливість, сміх, блакить</i>). Іменники-синоніми й іменники-антоніми. Творення спільнокореневих іменників за допомогою суфіксів і префіксів, суфіксів пестливості та згрубілості. Спостереження за багатозначністю окремих іменників; вживання іменників у прямому й переносному значеннях; формування умінь обирати з ряду іменників-синонімів слова, які найбільше відповідають змісту висловлювань.</p> <p>Рід і число іменників. Спостереження за розбіжністю роду й числа деяких іменників у російській і українській мовах. Розвиток умінь правильно вживати такі іменники в мовленні.</p> <p>Змінювання іменників за числами і відмінковими питаннями. Засвоєння назв відмінків і питань до них. Число іменників. Засвоєння іменників, які в українській мові вживаються тільки в однині (<i>чорнило, листя, колосся, гілля</i>) та множині (<i>двері, штани</i>).</p> <p>Відмінювання іменників чоловічого і жіночого роду на <i>-а, -я</i> в однині (спостереження за таблицею).</p>	<p>розрізняє слова — різні частини мови; добирає слова — назви предметів, ознак, дій; знаходить в реченні та <i>самостійно добирає</i> іменники; розуміє значення предметності іменників, назв опредмечених ознак і дій; добирає іменники синоніми й антоніми; утворює ряди спільнокореневих іменників за допомогою суфіксів і префіксів, пояснює значення утворених слів; розрізняє іменники з одним значенням і багатозначні; вживає іменники в прямому і переносному значенні; визначає рід і число іменників; знає іменники, рід яких не збігається у російській та українській мовах; вживає іменники у належному їм роді і числі; знає назви відмінків і відмінкові питання; змінює іменники за числами; знає іменники, що вживаються тільки в однині або множині; спостерігає за таблицею за змінюванням відмінкових форм іменників чоловічого і жіночого роду, робить висновки щодо спільного і відмінностей у граматичних формах.</p>
--	---

Засвоєння закінчень іменників, ужитих у:

<p>родовому відмінку: <i>-и, -і</i> (вимова приголосних звуків [г], [к], [х] та [ж], [ч], [ш] перед <i>-и, -і</i>. Уживання прийменників <i>з, із, до, без, від</i> під час побудови словосполучень (<i>з парти, без книжки</i>);</p> <p>давальному та місцевому відмінках. Чергування приголосних звуків [г], [к], [х] із [з'], [ц'], [с'] перед <i>-і: нога — на нозі, рука — в руці</i>; уживання прийменників <i>при, у (в)</i>, на з місцевим відмінком при побудові словосполучень;</p> <p>орудному відмінку (<i>-ою, -ею, -єю</i>). Уживання прийменників <i>з, за, над, під</i> при побудові словосполучень.</p> <p>Відмінювання іменників чоловічого роду без закінчень та середнього із закінченням <i>-е, -о, -я</i> (спостереження за таблицею).</p> <p><i>Засвоєння закінчень іменників, ужитих у:</i> давальному й місцевому відмінках (увага до паралельних форм <i>-ові, -еві, -у, -ю</i>);</p> <p>орудному відмінку (увага до випадків розбіжності закінчень в російській й українській мовах: <i>плечом — плечем, мячом — м'ячем</i>).</p> <p>Подовження вимови м'яких приголосних перед закінчення <i>-ям</i> в іменниках середнього роду на <i>-я: знанням, вугіллям, життям</i>.</p> <p>Відмінювання іменників жіночого роду з нульовим закінченням та іменника <i>мати</i> (спостереження за таблицею).</p> <p><i>Засвоєння закінчень іменників, ужитих у:</i> називному відмінку (відсутність <i>ь</i> після букв <i>ж, ч, ш</i>);</p> <p>родовому, давальному і місцевому відмінках (увага до чергування голосних звуків [і] — [о], [і] — [е] у цих відмінках);</p> <p>орудному відмінку (увага до явища подовження м'яких приголосних перед закінченням <i>-ю: осі[н':]у, сі[л':]у</i>, позначення цього явища на письмі двома буквами (<i>осінню, сіллу</i>).</p> <p>Апостроф після твердих приголосних основи перед закінченням <i>-ю</i> (<i>любов'ю, кров'ю</i>). Засвоєння вимови і правопису іменників із збігом кінцевих приголосних (<i>радість — радістю</i>).</p> <p>Змінювання, вимова та правопис іменника <i>мати</i> у всіх відмінках, в тому числі й орудному при побудові словосполучень: <i>розмовляю з матір'ю</i>;</p> <p>Спостереження (за таблицею) за відмінюванням іменників — назв маленьких істот та іменника <i>ім'я</i>. Увага до суфіксів <i>-ат-, -ят-, -ен-</i>.</p>	<p>Учень / учениця:</p> <p>знає закінчення родового правильно вимовляє приголосні перед закінченням <i>-і, -и</i> (<i>синиці, руки</i>) у родовому відмінку;</p> <p>правильно вживає закінчення і використовує потрібні прийменники з іменниками в родовому відмінку під час побудови словосполучень;</p> <p>змінює приголосні основи [г, к, х] на [з□, ц□, с□] перед <i>-і</i> при вживанні іменників з основою на <i>з, к, х</i> у давальному і місцевому відмінках;</p> <p>вживає прийменники з місцевим відмінком при побудові словосполучень (<i>сидіти на березі, стояти при дорозі</i>);</p> <p>знає і вживає закінчення <i>-ою, -ею, -єю</i> при побудові словосполучень з іменниками в орудному відмінку з прийменниками і без них (<i>розмовляю з сестрою, пишатися мамою</i>);</p> <p>спостерігає за таблицею за відмінюванням іменників чоловічого і середнього роду, робить висновки щодо спільного і відмінностей у закінченнях;</p> <p>правильно вимовляє і вживає паралельні закінчення <i>-у, -ю // -ові, -еві, -єві</i> при побудові словосполучень і речень з іменниками в давальному і місцевому відмінках;</p> <p>вживає закінчення <i>-і, -ї</i> в іменниках у давальному і місцевому відмінках;</p> <p>змінює приголосні основи [г], [к], [х] на [з□], [ц□], [с□] при вживанні іменників у цих відмінках;</p> <p>вживає закінчення <i>-ем</i> після <i>ж, ч, ш</i> та <i>-ям</i> в іменниках середнього роду на <i>-я</i> при побудові словосполучень та речень;</p> <p>правильно вимовляє і пише такі іменники у формі орудного відмінка;</p> <p>знає про розбіжності в роді іменників середнього роду на <i>-я</i> у російській і українській мовах (<i>телёнок, теля</i>);</p> <p>спостерігає за таблицею за відмінюванням іменників жіночого роду та іменника <i>мати</i>, робить висновки щодо спільного і відмінностей у закінченнях;</p>
---	---

<p>Засвоєння закінчень іменників — назв маленьких істот та іменника <i>ім'я</i>. Уміння вимовляти й уживати на письмі такі іменники у формі родового, давального та місцевого відмінків.</p> <p>Відмінювання іменників у множині (спостереження за таблицею).</p> <p>Формування умінь вимовляти відмінкові закінчення та правильно вживати їх в усному мовленні й на письмі у формі: називного відмінка (вимова приголосних звуків [г], [к], [х] та [ж], [ч], [ш] перед <i>-и</i>, <i>-і</i>); родового відмінка (закінчення <i>-ів</i>, <i>-їв</i>: <i>звірів</i>, <i>країв</i>); місцевого відмінка (закінчення <i>-ах</i> в іменниках, ужитих з прийменником <i>по</i>: <i>по дорогах</i>).</p>	<p>правильно вимовляє і пише такі іменники, вжиті у початковій формі (<i>стен</i>, <i>піч</i>, <i>ніч</i>);</p> <p>вживає такі іменники у родовому, давальному і місцевому відмінках, змінюючи голосні [і] — [о], [і] — [е]: <i>ніч</i> — <i>ночі</i>, <i>піч</i> — <i>у печі</i> при побудові словосполучень, речень;</p> <p>правильно вимовляє приголосні основи перед закінченням <i>-ю</i> в орудному відмінку і позначає їх на письмі, будує словосполучення, вживаючи іменники у формі орудного відмінка;</p> <p>вживає апостроф після губних <i>в</i>, <i>ф</i> та <i>р</i> (<i>верф'ю</i>, <i>матір'ю</i>) перед <i>-ю</i>;</p> <p>правильно вимовляє і пише іменники зі збігом приголосних перед <i>-ю</i>;</p> <p>правильно змінює іменник <i>мати</i>; будуючи словосполучення і речення;</p> <p>спостерігає за таблицею відмінювання іменників, робить висновки;</p> <p>правильно вимовляє й пише іменники — назви маленьких істот та іменника <i>ім'я</i> у різних відмінкових формах при побудові словосполучень, речень;</p> <p>спостерігає за відмінюванням іменників у множині, робить висновки щодо спільного і відмінностей у закінченнях;</p> <p>правильно вимовляє і вживає іменники у множині при побудові словосполучень і речень, зокрема:</p> <p>твердо вимовляє приголосні основи [г], [к], [х] перед <i>-и</i> та пом'якшено приголосні [ж], [ч], [ш] перед <i>-і</i> в називному відмінку;</p> <p>вживає закінчення <i>-ів</i>, <i>-їв</i> у родовому відмінку множини;</p> <p>не вживає закінчення в іменниках середнього роду з подовженим м'яким приголосним основи перед <i>-я</i>;</p> <p>вживає закінчення <i>-ах</i> в іменниках, ужитих у місцевому відмінку з прийменником <i>по</i>.</p>
<p>Прикметник (10 годин)</p>	
<p>Активізація знань про прикметники. Значення, питання, зв'язок з</p>	<p>Учень/учениця:</p>

іменниками, залежність роду прикметників від іменників. Родові закінчення прикметників.	знає , що таке прикметник, граматичні ознаки прикметників, зв'язок з іменником, родові закінчення <i>-а</i> ,
Прикметники-синоніми і прикметники-антоніми, уживання прикметників у прямому і переносному значеннях.	<i>(-я) ж. р., -е, (-є) с. р.</i> розуміє роль прикметників в текстах;
Спостереження за вживанням прикметників у текстах різних стилів: художньому, розмовному, науковому (<i>без уживання термінів</i>).	добирає прикметники до заданих слів — назв предметів; добирає прикметники синоніми (синонімічні ряди) та антоніми;
Творення прикметників від прикметників та іменників за допомогою суфіксів. Спостереження за відтінками значення прикметників (<i>старий — старенький — старезний</i>).	спостерігає за вживанням прикметників в текстах різного стилю і робить потрібні висновки;
Творення найуживаніших якісних прикметників вищого й найвищого ступенів (практично, без уживання термінів).	вживає прикметники у прямому й переносному значенні під час складання речень;
Відмінювання прикметників чоловічого і середнього роду в однині (спостереження за таблицею), засвоєння відмінкових питань. Відмінкові закінчення прикметників чоловічого і середнього роду, вжитих у формі:	утворює прикметники від іменників та прикметників за допомогою суфіксів, пояснює, як змінилося значення утворених слів;
родового відмінка (увага до вимови та вживання <i>ь</i> для позначення м'якості приголосного перед закінченням <i>-ого</i> , вживання прийменника <i>до</i> з родовим відмінком при побудові словосполучень);	утворює прикметники вищого і найвищого ступенів (<i>великий — більший — найбільший</i>);
давального і місцевого (в однині).	знає відмінкові питання, які ставляться до прикметників від іменників, ознаки яких вони показують;
Відмінювання прикметників жіночого роду в однині (спостереження за таблицею), засвоєння відмінкових питань.	спостерігає за відмінюванням прикметників за таблицею, робить висновки про збіг й відмінності у закінченнях;
Закінчення прикметників жіночого роду в родовому, давальному й орудному відмінках: <i>-ої, -ій, -ою</i> . Вживання м'якого знака для позначення м'якості приголосного основи перед закінченням <i>-ої, -ою</i> : <i>синьої, з синьою</i> .	правильно вимовляє та пише прикметники чоловічого і середнього роду у формі родового відмінка при побудові словосполучень, речень;
Відмінювання прикметників у множині (спостереження за таблицею), засвоєння відмінкових питань.	вживає прийменник <i>до</i> з родовим відмінком (<i>до синього озера</i>); вживає закінчення прикметників у давальному і місцевому відмінках при побудові словосполучень: <i>у теплому пальті, у новому кошушку</i> ;
Правильна вимова та вживання в усному мовленні й на письмі закінчень прикметників у називному та знахідному відмінках множини (<i>далекі дороги, сині ріки</i>).	спостерігає за таблицею відмінювання прикметників жіночого роду і робить висновки щодо спільного й відмінностей у закінченнях;
Утворення сполучень іменників з прикметниками, вжитими у різних	знає відмінкові питання, які ставляться від іменників жіночого роду до прикметників; правильно вимовляє та вживає закінчення прикметників жіночого роду у формі родового, давального і місцевого відмінків; уживає <i>ь</i> після м'яких приголосних перед закінченням <i>-ої, -ою</i> ;

<p>відмінках (<i>синя річка, синьою річкою</i>). Побудова речень з однорідними членами — прикметниками. Розвиток умінь вдало і точно вживати прикметники, будуючи власне висловлювання (текст-опис, розповідь із елементами опису тощо)</p>	<p><i>спостерігає</i> за таблицею відмінювання прикметників у множині та робить висновки про спільне й відмінності; <i>знає</i> відмінкові питання, які ставляться до прикметників від іменників, ужитих у множині; правильно вимовляє та вживає закінчення <i>-і</i> у прикметниках, ужитих у називному і знахідному відмінках в усному мовленні та на письмі; утворює сполучення <i>прикметник + іменник</i> у різних відмінкових формах; будує речення з однорідними членами — прикметниками; будує тексти-описи, вживаючи різні відмінкові форми прикметників у однині й множині.</p>
<p>Займенник (3 години практично)</p>	
<p>Займенники особові (<i>я, ти, він, вона, воно, ми, ви, вони</i>), присвійні (<i>мій, моя, моє; твій, твоя, твоє</i> тощо) та вказівні (<i>той, та, те; цей, ця, це</i>). Спостереження за роллю займенників у тексті. Займенники 1-ї, 2-ї, 3-ї особи. Спостереження за змінюванням особових займенників за відмінками (за таблицею). Вживання відмінкових форм займенників <i>мене, тебе, його, йому, їй</i> при побудові словосполучень. Вимова і написання займенників <i>мого, (у) моєму, моїй; твого, твоєму, твоїй; цього, у цьому, цієї</i>. Вправи на вживання зазначених займенників у мовленні. Окреме написання займенників і прийменників (активізація знань, засвоєних у 3 класі). Використання займенників для уникнення невиправданого повторення слів під час побудови текстів.</p>	<p>Учень/учениця: розрізняє особові, присвійні, вказівні займенники та правильно вживає їх; усвідомлює роль займенників і використовує їх у текстах; спостерігає за відмінюванням особових займенників, робить висновки; змінює форми особових займенників за відмінковими питаннями; вживає займенники у різних відмінкових формах при побудові словосполучень, речень; правильно вимовляє та вживає на письмі форму родового відмінка вказівних займенників; відрізняє займенники від прийменників; вживає займенники при удосконаленні (редагуванні) тексту (замінює займенниками іменники та прикметники, що повторюються).</p>
<p>Дієслово (9 годин)</p>	
<p>Активізація знань учнів про дієслово (питання, значення, роль у реченні, зв'язок з іменниками, правопис <i>не</i> з дієсловами). Розширення уявлень про лексичне значення дієслів (без уживання терміна): дієслова мовлення, мислення, руху, стану людини (семантичні групи) тощо. Дієслова-синоніми і дієслова-антоніми, багатозначність окремих дієслів,</p>	<p>Учень/учениця: знає, що таке дієслово та його граматичні ознаки; роль дієслова в реченні; класифікує дієслова за значенням (дієслова мовлення, руху, стану тощо);</p>

<p>уживання дієслів у переносному значенні. Творення дієслів за допомогою префіксів. Утворення словосполучень з однокореневими та синонімічними дієсловами різних семантичних груп, введення їх у речення, побудова речень з однорідними членами-присудками. Спостереження за роллю дієслів у текстах-розповідях та текстах-описах. Розвиток умінь вибрати із синонімічного ряду дієслів те, яке найбільше відповідає змісту висловлювання, умінь уникати одноманітності у використанні дієслів із значенням мовлення, мислення, руху при побудові тексту. Часи дієслів. Активізація знань, засвоєння українських термінів. Змінювання дієслів за часами. Суфікс <i>-в-</i> у дієсловах чоловічого роду минулого часу. Переконструювання тексту за допомогою заміни однієї часової форми дієслова на іншу. Неозначена форма дієслова. Спостереження за вживанням дієслів у неозначеній формі в приказках і прислів'ях, порадах, інструкціях. Переконструювання тексту за допомогою заміни неозначеної форми дієслова на часову і навпаки. Поділ дієслів на дієвідміни — I та II (активізація знань, засвоєння термінів). Змінювання дієслів теперішнього і майбутнього часу за особами й числами (спостереження за таблицею). Увага до чергування приголосних у деяких дієсловах, вжитих у I особі однини (<i>бігти</i> — <i>біжу</i>, <i>берегти</i> — <i>бережу</i>, <i>казати</i> — <i>кажу</i>, <i>ходити</i> — <i>ходжу</i>, <i>сидіти</i> — <i>сиджу</i>, <i>їздити</i> — <i>їжджу</i> тощо). Засвоєння вимови і правопису дієслівних форм на <i>-шся</i> (2-а особа однини). Вимова і правопис дієслівних форм на <i>-ть</i>, <i>-ться</i> (3-я особа). Спостереження за значенням дієслів на <i>-ся</i> в тексті. Побудова словосполучень і речень з дієсловами в різних особових формах теперішнього і майбутнього часу. Переконструювання та переказ тексту із заміною однієї особи на іншу. Добір особової форми дієслова залежно від змісту тексту</p>	<p><i>добирає</i> дієслова — синоніми й антоніми; <i>розуміє</i> багатозначність окремих дієслів, вжитих у словосполученнях, реченнях, текстах; <i>розрізняє</i> пряме і переносне значення дієслів; <i>утворює</i> однокореневі дієслова за допомогою префіксів, пояснює значення таких дієслів; <i>будує</i> словосполучення і речення з дієсловами різних семантичних груп, речень з однорідними присудками; <i>спостерігає</i> й <i>пояснює</i> роль дієслів у текстах-розповідях, описах, будує тексти — описи явищ природи з використанням дієслів; <i>вибирає</i> з синонімічного ряду найбільш влучне дієслово при складанні речень, текстів; <i>володіє</i> термінами на позначення часу; <i>розрізняє</i> часи дієслів за допомогою запитань; <i>змінює</i> час дієслів; <i>вживає</i> суфікс <i>-в-</i> у дієсловах чоловічого роду; <i>переконструює</i> текст за допомогою зміни часової форми; <i>знає</i>, що таке неозначена форма дієслова, де вона найчастіше вживається і яке значення передається з допомогою цієї форми; <i>переконструює</i> текст за допомогою заміни неозначеної форми дієслова на часову і навпаки; <i>спостерігає</i> за таблицею змінювання дієслів і <i>робить висновки</i>; <i>знає</i> терміни; <i>ділить</i> дієслова за дієвідмінами, змінює дієслова I і II дієвідмін за особами; <i>дотримується</i> чергування приголосних під час зміни часових форм дієслів; <i>змінює</i> дієслова теперішнього і майбутнього часу за особами; <i>правильно вимовляє</i> та <i>пише</i> дієслова на <i>-шся</i>, <i>-ться</i>; <i>будує</i> словосполучення і речення з дієсловами в різних особових формах теперішнього і майбутнього часу; <i>переконструює</i> та <i>переказує</i> тексту із заміною однієї особи на іншу.</p>
---	---

Прислівник (2 год. + практичне вживання протягом року)	
Прислівники на позначення місця (<i>тут, там, десь</i>), напрямку (<i>вверх, вниз, вліво, вправо</i>), часу (<i>вчора, вдень, вранці, увечері</i>), руху (<i>швидко, повільно, бігом, пішки</i>)	Учень/учениця: вживає в усному мовленні та правильно пише найуживаніші прислівники
Числівник (2 год. + практичне засвоєння протягом року кількісних і порядкових числівників від 1 до 20)	
Уживання і правильне узгодження з іменниками кількісних і порядкових числівників від 1 до 20. Повторення вивченого.	Учень/учениця: вживає в усному мовленні та на письмі числівники від 1 до 20
III. Соціокультурна лінія	
Закріплення і розширення знань, здобутих у 1–3 класах. Назва Вітчизни, в якій живуть діти, її столицю. Донецьк – столиця Донбасу. Державні символи. Українська мова – мова українського народу. Навчальні заклади. Собори. Видатні історичні діячі, письменники. Тарас Шевченко, Іван Франко, Леся Українка. Цікаві біографічні факти. Народна культура українців: предмети побуту й одягу (національно маркована лексика): <i>кептар, жупан, очіпок, вишиванка, хата, лавка, рядно, глечик, горщик, діжа, макітра, миска, ополоник</i> тощо. Українські обереги: вишиті рушники, віночок зі стрічками. Рослинна символіка: верба, калина, мальви, чорнобривці. Українські народні й релігійні свята та звичаї їх зустрічати: Різдво (страви), свято Василя, водіння кози, колядки, щедрівки, Великдень, паска, писанки, писанкарство, закликання весни, веснянки, весняні дитячі ігри. Етикетні норми й словесні формули. Найпоширеніші народні вислови (фразеологізми), прислів'я, приказки	Учень/учениця: знає і розповідає про: багатонаціональність Вітчизни; українську мову; державні символи; Донецьк – столиця Донбасу. найбільші навчальні заклади, найвизначніші, всесвітньовідомі духовні пам'ятки (собори); знає напам'ять Гімн; знає і називає окремих історичних осіб і письменників; знає імена українських письменників-класиків та окремі біографічні факти, а також їхні твори, які вивчалися; знає українські предмети побуту й одягу (національно марковані слова) і розповідає про їх призначення; знає українські обереги, рослинну символіку, може розповісти про них; знає назви народних і релігійних свят і може розповісти про них; знає , як закликають весну в Україні, веснянки, весняні дитячі ігри; доречно вживає у мовленні етикетну лексику, найпоширеніші народні вислови, словесні формули; встановлює соціальні контакти з однолітками й дорослими у різних життєвих ситуаціях (у школі і вдома, на вулиці, в магазині, у транспорті тощо)

**Список найуживаніших мовленнєвих формул,
які засвоюються у процесі навчання в 1–4 класах:**

- 1) привітання: *привіт! Вітаю тебе! (до однолітків); доброго дня (ранку, вечора); доброго здоров'я (до старших);*
- 2) прощання: *до побачення. Всього доброго! Хай щастить! До зустрічі. Бувай! Добраніч;*
- 3) подяки: *дякую; дуже дякую; щиро дякую; красно дякую;*
- 4) ввічлива відповідь на запрошення: *дякую (тобі, вам), обов'язково прийду, щиро вдячний(а); красно дякую за запрошення;*
- 5) відповідь на подяку: *прошу! Не варто дякувати, пусте!*
- 6) пробачення: *вибач(те) мені, будь ласка; я не хотів(ла); перепрошую, даруй(те) мені;*
- 7) відповідь на пробачення: *добре, вибачаю; добре, але не роби (не говори) більше так;*
- 8) побажання: *смачного! (тобі, вам, усім) (під час обіду), бажаю успіхів; бажаю щастя; щасливої дороги; доброго здоров'я, бережи себе; хай щастить!*
- 9) ствердження чогось, погодження з чимось: *так, звичайно; звісно, є; є; звичайно, буду (прийду); гаразд;*
- 10) заперечення чогось: *ні, не знаю; не бачив (ла); не чув (чула);*
- 11) ввічлива відмова від чогось (якоїсь пропозиції, запрошення): *на жаль, не (з)можу; жаль, але я не зможу...;*
- 12) повідомлення про час дії: *вчора, сьогодні, вранці, вдень, увечері, вночі, взимку, восени і т. д.; о першій (другій, третій) годині; опівнадругу (годину) і т. д.;*
- 13) припущення: *мабуть, здається, можливо;*
- 14) Впевненості — невпевненості, сумніву: *звичайно; а як же інакше; сумніва-юся; мені здається, що ...; хто його знає...;*
- 15) здивування: *невже? Хіба? Неможе бути!*
- 16) власної точки зору: *на мою думку...; я гадаю, що ...; я вважаю, що..., мені здається...;*
- 17) несподіванки: *отакі! Ов-ва! Нісіло, ніпало!*
- 18) радості: *чудово! Прекрасно! Я дуже радий(а);*
- 19) гніву, незадоволення, досади: *як ти можеш! Як можна таке говорити! Хай тобі грець! Иди геть! Не приходь більше! Не хочу тебе бачити (чути). Та добре! Хай уже.*

**Список слів, вимова і написання яких
засвоюються протягом навчання в 3-4 класах:**

Адреса	дерево (мн. дерева)	письменник
айстра	джміль	пізніше
багатий	дзвінок	піти
Батьківщина	Дніпро	площа
бджола	до побачення	подруга
бігти	долоня	прийти
більший	допомагати	прізвище
блідий	дощ	проїзний
боротьба	друзі	пшениця
брова	дякую (тобі, вам)	райдуга
важливий	жайворонок	раніше
ввечері	жовтень	республіка
великий	жовтий	рибалка
вгору	заєць	рідкісний
вдень	залізний	робота
ведмідь	здрастуйте	Росія

Вечір	знайомий	свято
взимку	зозуля	слухати
взуватися	іграшка	солодкий
Висіти	іній	солодший
Вікно	йод	субота
Вітчизна	йти (іти)	сусід
вліво	картопля	сусідній
влітку	квасоля	сьогодні
вовк	кишеня	танцювати
вогонь	колосся	тиждень
волосся	кращий	тихше
восени	криниця	товариш
вранці	кропива	тополя
вугілля	кукурудза	тривога
вудити	кущ	український
вудка	листя	усний
вузький	ляти	фартух
вулиця	м'який	хоробрий
вуса	майже	цибуля
вухо	майстер	часник
гарячий	менше	червоний
глибина	метелик	черевики
глибокий	морква	чоловік
глибоко	навесні	чорний
глибший	неділя	шити (шию)
голка	нести	шия
горіх	ножиці	щастя
гострий	обличчя	шока
гратися	овочі	яблуко
гриміти	огірок	яблуня
грім	одягатися	

II. ЛІТЕРАТУРНЕ ЧИТАННЯ

3-4 КЛАСИ

Пояснювальна записка

Вивчення курсу «Літературне читання» у 2-4 класах здійснюється за «Навчальними програмами для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням російською мовою. 1-4 класи./ О.Н. Хорошковська, О.Я. Савченко, - К: Видавничий дім «Освіта», 2012».

Головне завдання даного програмового документа – допомога педагогам у організації навчально-виховного процесу у відповідності з вимогами Стандарта початкової освіти. Курс літературного читання вивчається у 3–4 класах і є комплексним розділом навчання української мови як державної у початкових класах шкіл з навчанням російською і вивченням мови народів Донбасу, органічною складовою освітньої галузі «**Філологія**».

Основною метою курсу є формування читацької компетентності молодших школярів, яка є базовою складовою комунікативної і пізнавальної компетентностей, ознайомлення учнів з українською дитячою літературою як мистецтвом слова, підготовка їх до систематичного курсу української літератури в основній школі.

Читацька компетентність є інтегрованим результатом взаємодії знань, умінь і навичок та ціннісних ставлень учня, що набувається під час засвоєння курсу «Літературне читання» у 3–4 класах.

У процесі навчання читати українською мовою відбувається становлення юного читача, здійснюється його мовленнєвий, літературний, інтелектуальний розвиток, формуються морально-естетичні, морально-етичні уявлення й поняття, почуття громадянськості, виховується цікавість до читання українською мовою.

Для досягнення мети мають реалізуватися такі завдання:

- удосконалення й розвиток техніки читання українською мовою вголос і мовчки;
- розвиток умінь співпереживати, чутливо реагувати на художню красу твору;
- формування уявлень про літературознавчі поняття, художні засоби і їх роль у тексті;
- розвиток умінь створювати власні висловлювання за змістом прочитаного, навички спілкування, оцінні судження, роботи в парах і групах;
- розвиток мислення, уваги, оперативної пам'яті;
- естетичне, моральне і громадянське виховання;
- виховання цікавості до творів українських дитячих письменників, української культури, до засвоєння народознавчих та країнознавчих знань, а також виховання поваги й толерантного ставлення до інших національних культур.

Предметні результати вивчення літературного читання повинні відображати:

1) розуміння літератури як явища національної та світової культури, засобу збереження та передачі моральних цінностей і традицій;

2) усвідомлення значущості читання для особистого розвитку; формування уявлень про світ, історію та культуру, первинних етичних уявлень, понять про добро і зло, моральності; успішності навчання з усіх навчальних предметів; формування потреби в систематичному читанні;

3) розуміння ролі читання, використання різних видів читання (ознайомлювальне, вивчаюче, вибіркове, пошукове); вміння усвідомлено сприймати і оцінювати зміст і специфіку різних текстів, брати участь в їх обговоренні, давати і обґрунтовувати моральну оцінку вчинків героїв;

4) досягнення необхідного для продовження освіти рівня читацької компетентності, загального мовного розвитку, тобто оволодіння технікою читання вголос і про себе, елементарними прийомами інтерпретації, аналізу та перетворення художніх, науково-популярних і навчальних текстів з використанням елементарних літературознавчих понять;

5) вміння самостійно вибирати потрібну літературу; користуватися довідковими джерелами для розуміння та отримання додаткової інформації.

Зміст літературного читання визначається на основі таких принципів: *тематично-жанрового, художньо-естетичного, літературознавчого*.

Тематично-жанровий та художньо-естетичний принципи є визначальними у виборі творів для читання. *Коло читання* охоплює доступні цій віковій групі учнів художні, науково-художні, науково-пізнавальні та фольклорні твори української літератури.

Тематика і зміст творів відображають різні сторони життя людей, зокрема дітей, сприяють розширенню світогляду школярів, поповненню їхніх знань, засвоєнню морально-етичних і загальнолюдських цінностей, вихованню любові до рідної землі, мови, природи, шанобливого ставлення до батьків, людей, цікавості й поваги до національних традицій українців, їхньої мови, культури, а також мови й культури інших народів Донбасу.

Художньо-естетичний принцип передбачає добір художніх творів за критеріями естетичної цінності. Їхній зміст розкриває перед читачем різноманітність навколишнього світу, людських взаємин, сприяє розвитку почуттів гармонії і краси, формуванню особистісного ставлення до дійсності.

Літературознавчий принцип має на меті ознайомлення дітей з елементарними літературознавчими поняттями, які засвоюються практично (на рівні уявлень). Він реалізується у процесі елементарного аналізу літературного тексту. Об'єктом уваги читача стає слово, що осмислюється ним як засіб створення словесно-художнього образу, за допомогою якого автор виражає свої почуття, ідеї, ставлення до світу. Впровадження цього принципу передбачає усвідомлення учнями на практичному рівні таких понять, як тема, ідея, жанрові особливості твору, його персонажі, засоби художньої виразності.

Формування читацьких умінь здійснюється в нерозривній єдності з мовленнєвими. Якщо система читацьких умінь *відображає закономірності процесу сприймання твору*, то мовленнєві уміння — *закономірності процесу створення власного висловлювання* за прочитаним (прослуханим).

Цілеспрямоване формування читацької діяльності молодших школярів знаходить своє продовження й розвиток в організації самостійної роботи з текстом, дитячою книжкою, роботи з інформацією як на спеціально відведених заняттях у класі, так і в позаурочний час.

Програму структуровано за такими змістовими лініями:

- «*Коло і тематика читання*»;
- «*Формування й розвиток навички читання*»;
- «*Літературознавча пропедевтика*»;
- «*Досвід читацької діяльності (робота з дитячою книжкою, інформацією)*»;
- «*Розвиток літературно-творчої діяльності учнів на основі прочитаного*».

Робота за цими змістовими лініями здійснюється комплексно. Тобто кожен художній твір розглядається і з точки зору жанру, і з точки зору його сюжету, структури, аналізуються його персонажі, їхні характери і вчинки, художні засоби і таке інше. Водночас кожен твір є засобом формування читацьких умінь і навичок, розвитку мовленнєвих умінь, засвоєння морально-етичних цінностей.

Через те що робота за цими змістовими лініями під час уроку здійснюється комплексно, в тематичному плані не наведено кількість годин, відведених на вивчення цих тем. Зазначені змістовні лінії реалізуються на кожному уроці літературного читання протягом навчального року.

Коло і тематика читання

Коло читання охоплює усну народну творчість: дитячі пісні, скоромовки, ігри, прислів'я та приказки, а також народні та літературні казки й легенди, ліричні та прозові твори українських письменників та деяких зарубіжних. Окрім того, учні ознайомлюються з науково-художньою літературою, в якій пізнавальна інформація розкривається за допомогою сюжету, змалювання образів, подій, явищ. Це можуть бути вірші,

оповідання про явища природи, історичні події, технічні досягнення тощо; дитяча періодика (журнали і газети); довідкова література (словники, довідники, енциклопедії).

У тематичному плані не подано конкретний перелік творів для вивчення і аналізу під час уроків літературного читання. Учителі керуються переліком підручників, рекомендованими МОН, та методичними рекомендаціями.

Тематика читання — про навчання, дружбу, товаришування дітей, взаємини в сім'ї, пригоди, випадки з життя дітей і дорослих, а також про Донецьку Народну Республіку як багатонаціональну державу, видатних діячів країни, письменників, українські народні звичаї і свята, світ природи та необхідність її збереження, твори морально-етичного змісту, гумористичні та пригодницькі.

Формування і розвиток навички читання

Протягом навчання в початковій школі учні оволодівають повноцінною навичкою читання, яка характеризується злиттям технічної і смислової її сторін.

Техніка читання охоплює такі компоненти, як спосіб читання, правильність, виразність, темп. Кожний з них окремо і сукупно підпорядкований *смисловій* стороні читання, тобто *розумінню тексту*. Ця якість, що є провідною, передбачає розуміння учнями більшої частини слів у тексті, вжитих як у прямому, так і в переносному значеннях, змісту речень, смислових зв'язків між ними і частинами тексту, його фактичного змісту і основного смислу.

Під час навчання молодші школярі опановують два види читання — вголос і мовчки. Читання вголос — це чітке, плавне, безпомилкове, цілком виразне читання словами у відповідному темпі. Читання мовчки — «очима», без зовнішніх мовленнєвих рухів, характеризується активізацією процесів розуміння, запам'ятовування і засвоєння прочитаного, а також зростанням темпу, порівняно з читанням уголос.

Уроки літературного читання є початковою ланкою літературної освіти учнів. Вони забезпечуються спеціально дібраними творами та системою запитань і завдань для роботи над текстом.

На уроках українського читання, так само, як і російського, школярів навчають читати і розуміти зміст прочитаного, виявляти взаємозв'язки між характерами героїв і їхніми вчинками, розрізняти головне і другорядне, розуміти мотиви поведінки персонажів, авторське ставлення до зображених подій і героїв тощо, а також визначати тему й головну думку твору, формувати власне ставлення до прочитаного. Забезпечуючи один з основних принципів навчання української мови у школах з російською мовою викладання — міжпредметні зв'язки, — учитель має формувати вміння застосовувати знання й вміння роботи над текстом, жанрами, художніми засобами, одержаними на уроках російського літературного читання, у процесі роботи над текстовим матеріалом творів української дитячої літератури. Розвиток умінь читання вголос передбачає читання з належною силою голосу, плавність, правильність, читання в темпі розмовної мови. Плавність читання — це читання цілими словами, без помітних пауз після кожного з них. Правильність забезпечується дотриманням норм вимови та наголошування, відсутністю повторів та перекручування слів (перестановка букв, складів).

Невід'ємною складовою читання є розуміння прочитаного — окремих слів, висловів, речень і тексту в цілому. Для цього рекомендується проводити попередню словникову роботу, яка забезпечує розуміння. Як правило, слова і вислови, які необхідно пояснити, учитель записує на дошці, ставить наголоси, читає й пояснює найчастіше шляхом перекладу російською мовою, а описово — зі збагаченням словникового запасу. Щоб учні запам'ятали нові слова й вислови, вони мають їх прочитати (разом із учителем) уголос 2–3 рази. Після читання тексту та певних уривків ставляться запитання на виявлення розуміння прочитаного з метою його поглиблення.

Крім плавності й правильності читання вголос, важливою якістю є його виразність. Як правило, перше читання тексту проводиться вчителем, який дає зразок правильності й виразності. Голосом виділяючи слова, які несуть смислове навантаження, він забезпечує

розуміння прочитаного, його емоційне сприйняття, викликає співпереживання героєві чи героям.

Формуючи уміння читати виразно, вчитель, крім зразка, має ознайомити дітей з основними вимогами, які ставляться до виразного читання, зокрема володіння силою голосу, чіткістю і правильністю вимови, плавністю, читання належним темпом (не надто швидко і не повільно), дотриманням пауз на місці розділових знаків, а також підвищенням сили голосу на початку речення та його зниженням—у кінці, умінням відчувати і голосом виділяти слова, які несуть смислове навантаження. Сприятиме формуванню виразності й розмітка текстів, які робить спочатку вчитель, а потім і школярі — самостійно.

Особливістю читання вголос є його комунікативна спрямованість, що передбачає уміння донести зміст і почуття, закладені в тексті, до слухачів. З огляду на це необхідно орієнтувати учня, щоб він читав не для вчителя, а для однокласників, аби вони почули і зрозуміли прочитане, оцінили, чи зумів читач голосом передати почуття, закладені в тексті.

Важливим завданням уроків читання є навчання читати *мовчки*. Однак формування цього уміння слід розпочинати після того, як учні оволоділи умінням читати правильно цілими словами та розуміти прочитане.

Читання мовчки — це уміння читати тільки очима без внутрішнього проговорювання. Таке читання передбачає уміння читати швидко й слідкувати за ходом думки, вираженої в окремих реченнях і в тексті загалом. Це передбачає формування не лише швидкості, а й розуміння прочитаного мовчки.

Формування уміння читати мовчки припадає в основному на 4 клас. Задля цього учні виконують спеціальні завдання, спрямовані на розвиток швидкості читання і розуміння прочитаного. Це передусім вправи на швидкий перегляд речень та всього тексту, щоб зорієнтуватися в розділових знаках, знайти окремий абзац, вислів, опис героя, пейзаж тощо.

Реалізація ідей особистісно зорієнтованого навчання потребує індивідуалізації читацької діяльності учнів. Це зумовлює необхідність систематичного застосування диференційованих і творчих завдань, завдань на вибір, урахування під час оцінювання навчальних досягнень, зокрема швидкості та правильності читання, виразності, індивідуальних особливостей учнів.

Формуючи читацьку компетентність школярів, важливо приділяти увагу розвитку вмінь читати самостійно (вголос і мовчки) незнайомі їм художні твори різних жанрів, оскільки саме таке читання необхідне людині в житті. Самостійне читання передбачає його мотивацію вчителем, попереднє пояснення окремих висловів, слів, а також подій, про які мовиться в тексті тощо. При цьому рекомендується давати учням запитання за змістом, на які вони мають знаходити відповіді. Для цього доцільно практикувати попереднє самостійне читання (вдома) твору, який опрацьовуватиметься у класі. Таке читання рекомендується розпочинати з другого півріччя 3 класу і продовжувати в 4-му. Попереднє самостійне читання тексту учнями не виключає його виразного читання вчителем та дітьми у класі. Таким чином вчитель не лише подає зразок для наслідування, а й сприяє глибшому розумінню змісту тексту, його основної думки, характеру героя, забезпечує великий емоційний вплив.

У **2-4** класах наприкінці півріччя здійснюється **контроль техніки читання вголос**. У 3 класі в кінці II півріччя і в 4 класі в кінці півріччя у формі письмової контрольної роботи, яка оцінюється в балах.

Рівень розвитку навички **читання мовчки** (технічної і смислової його сторін) в 3-4 класах перевіряється і оцінюється (починаючи з 3 класу, II півріччя) під час поточного та контролю в кінці півріччя.

Методика проведення уроків контролю подається в методичних рекомендаціях.

Літературознавча пропедевтика

У процесі роботи над художніми творами учні вчать визначати тему та основну думку художнього твору, його сюжет і композицію (без уживання термінів), розглядати факти, події, визначати персонажів та їхні характери й учинки, практично розрізняти жанри

художніх творів, здійснювати структурний аналіз тексту. Таку літературознавчу пропедевтику рекомендується здійснювати у взаємозв'язку з відповідною роботою на уроках російського літературного читання. Адже літературознавчі поняття є спільними, а вміння застосовувати набуті знання й уміння на іншому матеріалі є свідченням не лише високого рівня їх сформованості, а й літературознавчої компетентності молодших школярів.

У визначенні теми й основної думки, а також структури художнього тексту (зачин (зав'язка), основна частина, завершення), учителю слід установлювати зв'язки і з уроками української мови, оскільки відповідні уміння формуються під час вивчення розділу «Текст».

Досвід читацької діяльності

Навчання читати у 3-4 класах передбачає розвиток умінь працювати з книжкою, формування культури читача. Так, учень має запам'ятовувати автора книжки, яку читає, знати елементи книжки, вчитися орієнтуватися на її сторінках, користуватися змістом, за малюнком на обкладинці здогадуватися й висловлювати міркування про зміст книжки. Учитель має ознайомлювати учнів із книжками (збірками творів) одного автора (оповідання, вірші) чи багатьох (збірки творів на певну тему), спонукати до самостійного читання українською мовою. Це викликає певні труднощі, оскільки в учнів невеликий словниковий запас, багато слів і висловів можуть бути незрозумілими. Саме тому зростає важливість роботи з довідковою літературою (перекладні, тлумачні словники, енциклопедії), якою слід навчити учнів користуватися як на уроках, так і під час самостійного читання в позаурочний час.

Для формування навички самостійного читання творів української дитячої літератури надзвичайно велике значення мають уроки позакласного читання. Їх методика така ж сама, як і російського позакласного читання. Вони проводяться раз на місяць не тільки в класі, але й у шкільній чи в районній бібліотеці. При цьому українську дитячу літературу на певну тему чи виставку творів якогось автора учитель готує разом із бібліотекарем, залучаючи до цього й кращих учнів. Урок позакласного читання може бути й у класі, як підсумковий із певної теми. Тут учні розповідають про самостійно прочитані оповідання чи вірші конкретного автора на задану тему, висловлюють міркування з приводу прочитаного, читають напам'ять вірші. Урок позакласного читання може бути літературним ранком, наприклад: «Свято книжки», «В гостях у казки» або конкурсом. Важливо, щоб учні зацікавлено ставилися й охоче готувалися до нього. Визначаючи тематику позакласного читання української дитячої літератури, вчитель має враховувати бібліотечні ресурси, наявність казок або творів того чи іншого письменника в домашній бібліотеці й відповідно організовувати роботу з позакласного читання.

Розвиток літературно-творчої діяльності

Уроки літературного читання у 3-4 класах передбачають розвиток творчої діяльності. У школах з російською мовою навчання це передусім розвиток мовленнєвих умінь і навичок, зокрема комунікативних, які охоплюють і аудіативні уміння, і роботу над збагаченням та активізацією словникового запасу (вживати нові слова й вислови у процесі мовлення), а також розвиток умінь формулювати й висловлювати думку за змістом прочитаного, ставити запитання й відповідати на них, переказувати прочитане, інсценізувати, читати в ролях, створювати з допомогою вчителя власні невеликі тексти, казки, вірші. Добре, якщо таким вправам передують екскурсії у природу.

Художня література має тісний зв'язок із музикою та образотворчим мистецтвом, які разом із мистецтвом слова пробуджують і збагачують емоційні відчуття школярів, відкривають перед ними світ прекрасного, виховують естетичні смаки. Тому опанування ліричних творів, зокрема присвячених порам року, доцільно супроводжувати слуханням музики, розглядом картин українських художників тощо. Написання під керівництвом учителя творчих робіт із використанням вражень від різних видів мистецтва наповнює їх новим змістом.

Часто творчі роботи потребують письмового супроводу чи оформлення. Тому рекомендується ведення зошитів для творчих робіт на уроках літературного читання, а

краще — альбомів, куди учні записують найбільш уподобані зразки поезії, образні вислови, самостійно чи колективно складені вірші, загадки, казки; школярі ілюструють такі альбоми аплікаціями або власними малюнками, розповідають у класі про свій альбом, його зміст, демонструють його оформлення. Учитель має час від часу цікавитися записами, хвалити дітей за гарне оформлення й акуратність записів, підтримувати старанних, заохочувати пасивних, зацікавлювати байдужих, влаштовувати виставку альбомів.

На розвиток творчої діяльності (написання творчих робіт) на уроках літературного читання у 3 класі доцільно відвести 6 годин, у 4-му — 8 годин протягом року. Такі уроки можна проводити спарено та об'єднувати з написанням творчих робіт на уроках мови. На першому з них іде колективна підготовча робота, на другому — написання (під керівництвом учителя) твору.

Результати вивчення навчального предмета

Особистісні результати учнів:

- оволодіння знаннями про рідну культуру, релігії, формування шанобливого ставлення до іншої мови, історії та культури інших народів, формування міжетнічної злагоди;
- доброзичливе ставлення до інших учасників навчальної діяльності на основі етичних норм;
- мотивація до самореалізації у пізнавальної та навчальної діяльності;
- розвиток етичних почуттів, доброзичливості та емоційно-моральної чуйності;
- розвиток позитивної мотивації та сталого навчально-пізнавального інтересу до предмета.

Метапредметні результати учнів:

- формування умінь використовувати рідну мову з метою пошуку різної інформації, уміння складати діалог на задану тему, здатності орієнтуватися в засобах і умовах спілкування;
- оволодіння логічними діями порівняння, аналізу, синтезу, узагальнення, класифікації, встановлення аналогій і причинно-наслідкових зв'язків, побудови міркувань і висловлювань;
- формування умінь працювати в інформаційному середовищі відповідно до змісту навчального предмета;
- розвиток комунікативних здібностей школяра, вміння вибирати адекватні мовні та мовленнєві засоби для успішного вирішення елементарної комунікативної задачі;
- формування позитивного ставлення до правильної мови як показниками загальної культури.

Предметні результати учнів:

- оволодіння початковими уявленнями про норми рідної мови (орфографічними, лексичними, граматичними), правилами мовного етикету;
- формування уявлень про одиниці різних мовних рівнів (текст, пропозиція, слово і його лексичне і граматичне значення, звуки мови);
- оволодіння основами грамотного письма, орфографічними і пунктуаційними вміннями;
- формування первинних наукових уявлень про систему і структуру мови: фонетиці та графіці, лексиці, словотворенні (морфеміці), морфології і синтаксисі; про основні одиниці мови, їх ознаки і особливості вживання в мові;
- формування загальних уявлень про мову як засіб спілкування, про державну мову й інші мови;
- формування умінь правильного написання слів, вживання пунктуаційних знаків.

Тематичне планування навчального матеріалу

3 КЛАС

(34 години: 1 година на тиждень)

Зміст навчального матеріалу	Характеристика діяльності учнів
1. Коло і тематика читання	
<p>Усна народна творчість. Малі фольклорні форми: народні дитячі пісні, ігри, лічилки, загадки, скоромовки, прислів'я, приказки, обрядові пісні. Казки про тварин, чарівні казки, легенди.</p> <p>Поезія. Вірші сюжетні, пейзажні, гумористичні, акровірші, вірші-загадки, скоромовки.</p> <p>Проза. Оповідання (художні, науково-художні, науково-популярні). Літературні казки. Легенди.</p> <p>Тематика читання. Твори різних жанрів про красу природи, необхідність оберігати її; про життя і навчання дітей, їхні взаємини з дорослими, стосунки в родині, повагу до батьків; про Вітчизну, Донбас, любов до Батьківщини, звичаї, традиції, українську й інші мови, повагу до культури народів інших національностей; про видатних людей, а також твори, які утверджують доброту, чесність, дружбу, взаємодопомогу.</p>	<p>Учень/учениця: співвідносить вивчені твори з відповідними жанрами: <i>казка, вірш, лічилка, скоромовка, прислів'я</i>; розрізняє фольклорні й авторські твори; називає основні теми читання, прізвища, імена українських письменників; знає сюжети 2–3 фольклорних казок; напам'ять 3–4 вірші та прізвища й імена їхніх авторів; 3–4 прислів'я; усвідомлює значення книжки в житті людини.</p>
2. Формування і розвиток навички читання	
<p>Розвиток правильного, свідомого, виразного читання вголос цілими словами.</p> <p>Формування і розвиток умінь вибирати та застосовувати під час читання потрібний тон, темп, гучність, слова, на які падає логічний наголос.</p> <p>Розвиток умінь розуміти прочитане (слово, речення, текст).</p>	<p>Учень/учениця: читає наприкінці навчального року вголос правильно, свідомо, виразно, цілими словами нормально за темпом; вибирає та застосовує під час читання потрібний тон, темп, гучність, слова, на які падає логічний наголос; може пояснити слово, вислів, зміст окремого речення, уривку, тексту в цілому.</p>
3. Літературознавча пропедевтика	
<p>Тема та основна думка твору</p> <p>Формування умінь усвідомлювати й визначати тему твору та основну думку.</p> <p><i>Сюжет і композиція (без уживання термінів).</i></p>	<p>Учень/учениця: усвідомлює та визначає тему твору й основну думку; знаходить у змісті тексту художні описи природи, зовнішності людини, інших істот; пояснює їхню роль у творі; називає</p>

<p><i>Пейзаж, портрет, діалоги</i> — основні елементи сюжету. <i>Початок (зав'язка), основна частина, кінець (завершення)</i> як елементи композиції твору, їх взаємозв'язок.</p> <p>Герой (персонаж) твору. Визначення головного та другорядних персонажів твору; їхні риси характеру, вчинки.</p> <p>Автор твору. Усвідомлення взаємозв'язків: автора і теми; автора і книжки.</p> <p>Ставлення письменника до зображуваних подій і персонажів. Епізоди з життя письменника.</p> <p>Мова твору. Яскраві, точні, образні вислови для характеристики персонажів, опису природи.</p> <p>Розвиток умінь виділяти в тексті епітети, порівняння, метафори (<i>без уживання термінів, практично</i>), з'ясовувати їхню роль.</p>	<p>учасників діалогу; розуміє зміст діалогу; визначає у структурі художнього твору початок, основну частину, кінець; пояснює їх взаємозв'язок після аналізу тексту; самостійно визначає головного і другорядного персонажів; пояснює риси характеру, вчинки; розуміє залежність вчинків від обставин та від характеру персонажів; пояснює, що певний письменник є автором твору, розповідає, як автор ставиться до зображуваних ним подій і персонажів (з допомогою вчителя); розповідає про деякі епізоди з життя письменників, про які довідалися під час навчання; знаходить у художньому тексті та вживає у своєму мовленні під час характеристики героїв твору чи опису природи яскраві, образні вислови; пояснює їхню роль; самостійно визначає жанрові ознаки казок, віршів, оповідань</p>
<p>4. Досвід читацької діяльності</p>	
<p><i>Усвідомлення жанрової специфіки творів — упізнання і називання жанру твору</i></p>	
<p>Жанр. Розвиток умінь усвідомлювати жанрові особливості творів, що вивчалися.</p> <p>Казки про тварин та чарівні казки. Спостереження за структурними особливостями цих творів. Особливості вимислу та фантазії останніх: тасмнічі, зачаровані, незвичайні місця, предмети, істоти; надзвичайна сила, дивовижні перетворення та ін.</p> <p>Герої (персонажі) казок, їхні вчинки, мотиви поведінки (<i>з допомогою вчителя</i>). Добро і зло в казці.</p> <p>Прислів'я і приказки. Тематика прислів'їв. Формування умінь вибрати з кількох прислів'їв таке, що найточніше відображає основну думку твору.</p> <p>Спостереження за використанням прислів'їв і приказок у художніх творах.</p> <p>Вірші. Формування знань про жанрові особливості віршів (рима, ритм, настрій, мелодика, уявні картини). Тематика віршів. Спостереження за мовою віршів.</p> <p>Безкінечники. Їхні структурні особливості.</p> <p>Акровірш (акростих) як особлива форма вірша (віршованої загадки).</p> <p>Оповідання. Структурні особливості оповідання, герої (персонажі),</p>	<p>Учень/учениця: усвідомлює, називає основні ознаки казок про тварин і чарівних казок; правильно називає героїв казок; пояснює, якими якостями вони наділені; висловлює свою оцінку поведінки, вчинків персонажів; робить висновок про добро і зло у казках; розпізнає прислів'я і приказки з-поміж інших літературних жанрів; вибирає з кількох прислів'їв таке, що найточніше відображає основну думку твору; називає основні ознаки вірша (рима, ритм, поділ на строфи — без уживання терміна); пояснює, які почуття висловлює поет у творі; основні теми віршів, опрацьованих на уроках; називає основну відмінність акровіршів і віршів-безкінечників від інших; називає основні ознаки оповідання; пояснює, хто є героями (персонажами) оповідань; основні теми дитячих оповідань, опрацьованих під час навчання; має уявлення про умовність подій у художньому творі;</p>

<p>тематика дитячих оповідань. Усвідомлення умовності подій у художньому творі, їх відмінність від реальних, життєвих. Увага до особистості автора твору.</p>	<p>знає деякі відомості про окремих авторів.</p>
<p>Смисловий і структурний аналіз тексту</p>	
<p>Розвиток умінь знаходити і пояснювати зв'язки між реченнями, абзацами і частинами тексту; визначення послідовності подій у творі й орієнтування у структурі тексту: зачин (зав'язка), основна частина, кінцівка (завершення). Складання простого плану до невеликих за обсягом і нескладних оповідань. Користування планом для переказу прочитаного. Розвиток умінь запитувати й відповідати на запитання за змістом прочитаних текстів; ставити запитання до тексту; вступати в діалог (4–5 реплік) на основі прочитаного. Формування умінь аналізувати тексти задля знаходження певних ознак описуваних предметів, явищ, подій, персонажів твору, встановлення причиново-наслідкових зв'язків, визначення нового, невідомого, узагальнення тощо. Формування умінь з допомогою вчителя та самостійно виділяти головне в прочитаному тексті; співвідносити головну думку прочитаного із заголовком, прислів'ям, ілюстраціями. Формування умінь розрізняти у творах елементи розповіді, опису, міркування.</p>	<p>Учень/учениця: знаходить і пояснює зв'язки між реченнями, абзацами і частинами тексту; визначає послідовність подій у творі; складає план до невеликих і нескладних за будовою художніх і науково-художніх текстів; добирає заголовки до частин тексту; уміє користуватися планом і малюнками для переказу прочитаного (детально і вибірково, окремих частин); формулює запитання до тексту і дає відповіді; вступає в діалог за змістом прочитаного; аналізує з допомогою вчителя тексти, називає ознаки описуваних предметів, явищ, подій, вчинки дійових осіб; встановлює з допомогою вчителя причиново-наслідкові зв'язки, визначає головне, узагальнює, доводить свою думку; співвідносить головну думку прочитаного із заголовком, прислів'ям, ілюстраціями; визначає в творах елементи розповіді, опису, міркування.</p>
<p>Засоби художньої виразності, емоційно-оцінне ставлення читача до змісту твору</p>	
<p>Формування в учнів уявлень про образні слова й вислови (епітет, порівняння, метафору), їх роль, різні форми вираження. Усталені епітети, порівняння, метафори в усній народній творчості й у творах письменників. Знаходження в тексті слів, що мають переносне значення, пояснення їх значень на прикладах. Формування умінь визначати настрій, загальну тональність твору; висловлювати свої враження від прочитаного, робити оцінні судження.</p>	<p>Учень/учениця: знаходить у тексті (з допомогою вчителя і самостійно) порівняння, епітети, метафори (без уживання термінів); пояснює їх роль у тексті; знаходить у тексті слова, що мають переносне значення; визначає настрій, загальну тональність твору; висловлює оцінні судження морального і етичного характеру про події, вчинки персонажів, висловлює своє ставлення до прочитаного.</p>

5. Робота з дитячою книжкою; робота з інформацією	
<p>Формування вмінь самостійно ознайомлюватися з новою книжкою, орієнтуючись на позатекстову інформацію, вміщену на обкладинці, титульному аркуші, у поданій анотації, передмові і т. ін.</p> <p>Формування в учнів вмінь самостійно добирати і читати дитячі книжки за темами, рекомендованими вчителем.</p> <p>Формування вмінь здійснювати пошук потрібної книжки у відкритому фонді, а також за допомогою Інтернет-ресурсів бібліотеки (з допомогою вчителя).</p> <p>Формування умінь складати найпростіше повідомлення про прочитану книжку (усно, з допомогою вчителя).</p> <p>Розвиток умінь самостійно користуватися довідковою літературою (дитячими енциклопедіями, словниками тощо).</p> <p>Розвиток у школярів умінь самостійно читати дитячу періодику.</p>	<p>Учень / учениця: самостійно ознайомлюється з новою дитячою книжкою, орієнтуючись на зміст обкладинки, титульний аркуш, наведену в ній анотацію, передмову; прогнозує її орієнтовний зміст; самостійно добирає і читає дитячі книжки на рекомендовану вчителем тему; здійснює пошук потрібної книжки у відкритому фонді бібліотеки та за допомогою Інтернет-ресурсів; складає найпростіше повідомлення про прочитану книжку (усно, з допомогою вчителя); усвідомлює призначення довідкової літератури; самостійно користується нею для пошуку потрібної інформації; знає і називає кілька українських дитячих журналів, робить повідомлення про прочитане в них.</p>
6. Розвиток літературно-творчої діяльності учнів	
<p>Виховання культури спілкування під час колективного обговорення прочитаних творів (<i>умінь слухати думки, міркування однолітків, із повагою ставитися до міркувань, суджень, які не збігаються з власними; бути толерантними під час діалогу, колективної дискусії і т. ін.</i>).</p> <p>Колективне та індивідуальне складання варіантів завершення до літературних казок, складання творів-мініатюр про казкових героїв; інсценування прочитаного.</p> <p>Складання з допомогою вчителя казок, загадок, лічилки за аналогією, зразком і самостійно; римування.</p>	<p>Учень / учениця: бере участь у колективному обговоренні змісту самостійно прочитаних книжок: уважно слухає думки, міркування однокласників; висловлює власні міркування щодо прочитаного; виявляє толерантність, повагу до однолітків під час діалогу, колективної дискусії; уміє самостійно й у співпраці з учнями складати твори-мініатюри про казкових героїв, інсценізувати; з допомогою вчителя і самостійно (з використанням опорних слів, малюнків) складає казки, загадки, лічилки, добирає рими; бере участь в інсценізації прочитаних творів.</p>

4 КЛАС

(34 години: 1 година на тиждень)

Зміст навчального матеріалу	Характеристика діяльності учнів
1. Коло і тематика читання	
<p><i>Коло читання</i> — фольклорні, художні, науково-художні твори українських письменників-класиків та сучасних українських дитячих та окремих зарубіжних письменників. Усна народна творчість. Малі фольклорні форми: прислів'я і приказки, лічилки, загадки, усмішки. Казки, легенди, народні пісні.</p> <p>Поезія: вірші українських поетів — пейзажні й сюжетні, поеми (історичного змісту), легенди, байки.</p> <p>Проза: Науково-художні твори. Довідкова література. Дитяча періодика (журнали, газети).</p> <p>Тематика читання — твори різних жанрів про красу природи і необхідність її збереження, життя дітей і дорослих, Вітчизну, Донбас, українську мову, звичаї і традиції, сторінки історії, видатних людей, в тому числі письменників, а також твори, в яких утверджуються високі людські чесноти: любов до рідної землі, взаємодопомога, чесність, дружба, толерантне ставлення до інших мов, інших культур.</p>	<p>Учень / учениця:</p> <p>розрізняє фольклорні твори і твори письменників, співвідносить твір із відповідним автором;</p> <p>називає прізвища, імена українських письменників-класиків, а також тих, із творами яких ознайомлювався під час читання;</p> <p>називає автора і його твір, тему твору; знає назви, сюжети 2–3 фольклорних і літературних казок;</p> <p>знає напам'ять 4–5 віршів; 3–4 прислів'я, розуміє їхній зміст і пояснює, у якій життєвій ситуації доцільно вживати кожне з них;</p> <p>розрізняє жанри художніх творів;</p> <p>усвідомлює, що читання є важливим джерелом знань, задоволення пізнавальних інтересів, цікавого дозвілля; знає і з повагою ставиться до видатних історичних і культурних діячів, традицій.</p>
2. Формування і розвиток навички читання	
<p>Удосконалення навичок свідомого, правильного, виразного читання вголос із дотриманням основних норм літературної вимови та необхідного темпу.</p> <p>Створення під керівництвом учителя і самостійно партитури читання. Правильне використання під час читання інтонаційних засобів виразності.</p> <p>Удосконалення навички усвідомленого, у відповідному темпі читання мовчки різних за обсягом та жанровою специфікою текстів.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p>володіє навичкою читання вголос;</p> <p>сприймає, розуміє (під час читання, слухання) зміст творів (текстів) різних жанрів, виділяє в них суттєву інформацію;</p> <p>самостійно готується до виразного читання;</p> <p>добирає та правильно застосовує під час читання, декламації, інсценізації різножанрових творів мовленнєві та позамовні засоби художньої виразності; передає за допомогою їх своє та авторське ставлення до змісту твору;</p> <p>усвідомлено і досить вільно читає мовчки (у темпі, не нижчому 110 слів за хвилину).</p>
3. Літературознавча пропедевтика	

<p>Тема та основна думка твору. Розвиток умінь усвідомлювати та визначати тему і основну думку твору; розуміти основний смисл описаних фактів, подій, вчинків персонажів.</p> <p>Сюжет і композиція (без уживання термінів) Факти, події, випадки, пригоди, характери персонажів у художньому творі, їх взаємозв'язки.</p> <p>Герой (персонаж) твору. Головний і другорядний персонажі у творі, стосунки між ними. Мотиви вчинків персонажів. Характеристика персонажів, ставлення до героїв твору, обґрунтування своїх думок.</p> <p>Автор твору. Усвідомлення взаємозв'язків: письменники — теми; письменник — жанр. Найбільш цікаві факти біографії письменника.</p> <p>Мова художнього твору. Усвідомлене сприймання засобів художньої виразності відповідно до їх функцій у творі.</p> <p>Жанр. Розвиток умінь самостійно визначати жанрові ознаки творів, що вивчалися, обґрунтовувати свою думку.</p>	<p>Учень/учениця: усвідомлює та визначає тему і основну думку твору; розуміє основний смисл описаних фактів, подій, вчинків персонажів; самостійно визначає відносно завершені і самостійні частини тексту (епізоди); пояснює, хто герої твору, що і як про це сказано в тексті; які події, пригоди трапилися, місце і час подій, як вони пов'язані між собою; самостійно визначає головних і другорядних персонажів твору;</p> <p>дає характеристику персонажам, пояснює, обґрунтовує їхні вчинки та їх мотиви; висловлює до них власне ставлення;</p> <p>називає автора твору, теми та жанри основні у творчості письменників, про які довідалися під час навчання; розповідає про цікаві факти біографії письменників;</p> <p>пояснює, які яскраві, влучні слова і вислови вжив автор, щоб краще розкрити картини природи, зовнішність персонажів, їхні характери, вчинки;</p> <p>розрізняє та визначає елементарні жанрові ознаки літературних творів, які опрацьовувалися під час навчання; наводить приклади.</p>
<p>4. Досвід читацької діяльності</p>	
<p>Усвідомлення жанрової специфіки творів</p>	
<p>Народні героїко-фантастичні казки. Відображення народного побуту, місце події у казці, особливості мови цих казок. Герої, їхні характери, вчинки, мотиви поведінки.</p> <p>Відмінність казок про тварин та героїко-фантастичних (чарівних).</p> <p>Літературна казка. Зв'язок літературної казки з фольклорною.</p> <p>Легенда як твір-переказ, оповитий казковістю, фантастикою, про якісь події, факти, людей. Герої легенд, їхні риси особистості. Відмінність легенди від казки.</p> <p>Поезія. Поетичні твори.</p> <p>Розширення та систематизація знань, умінь школярів про жанрові особливості віршів і їх тематику. Емоційна тональність вірша.</p> <p>Байка як невеликий за обсягом, здебільшого віршований твір, у якому в гумористичній, алегоричній формі зображуються людські вчинки, характери, недоліки. Герої (персонажі) байок.</p>	<p>Учень/учениця: називає місце події у казках, героїв, пояснює їхні вчинки, мотиви поведінки; відмінність казок про тварин від героїко-фантастичних (на конкретних прикладах); розрізняє фольклорну та літературну казку; пояснює спільне та відмінне у цих казках;</p> <p>розрізняє легенди; пояснює відмінність від казки; називає героїв легенд, їхні риси особистості;</p> <p>називає ознаки вірша як жанру; теми опрацьованих віршів; розрізняє вірші за емоційною тональністю;</p> <p>пояснює, які почуття передає поет у ліричному вірші (на конкретному прикладі);</p> <p>має уявлення про жанрові особливості; правильно називає героїв байок;</p> <p>визначає структуру оповідання;</p>

<p>Художнє оповідання. Удосконалення умінь школярів орієнтуватися у структурі художнього оповідання.</p> <p>Ставлення письменника до зображених подій, героїв твору. Персонажі, їхні вчинки, мотиви.</p> <p>Науково-художні оповідання. Художні і пізнавальні особливості науково-художніх творів. Порівняння художнього і науково-художнього твору. Художня сюжетна лінія, характеристика героїв твору. Пізнавальна наукова інформація.</p> <p>Історичні оповідання для дітей.</p> <p>Гумористичні твори для дітей. Гумор як добродушний необразливий сміх, його виховний вплив на людину. Спостереження за авторським вибором слова для характеристики героя, створення комічних ситуацій та ін.</p>	<p>визначає ставлення письменника до зображених подій, героїв твору, виражає власне ставлення; визначає тему, усвідомлює сюжет, розуміє вчинки, події, визначає основну думку, смислові частини, встановлює між ними зв'язки;</p> <p>розрізняє художні і науково-художні оповідання, основні теми оповідань, які опрацьовувалися під час навчання; виокремлює (з допомогою вчителя) науково-пізнавальний матеріал, переказує зміст; розрізняє твори (за наявністю чи відсутністю наукової інформації);</p> <p>знає історичні оповідання для дітей, пояснює, що в таких творах мова йде про події (людей), які відбувалися (жили) дуже давно;</p> <p>розуміє гумор; спостерігає за авторським вибором слова для змалювання героя, створення комічних ситуацій у гумористичних творах, усвідомлює, що гумор не ображає людину, а почуття гумору є позитивною якістю особистості.</p>
<p>Смисловий і структурний аналіз тексту</p>	
<p>Сприймання художнього образу твору в художніх і науково-художніх текстах, розуміння смислових зв'язків, істотних ознак, понять, висновків.</p> <p>З'ясування значення слів і висловів у тексті.</p> <p>Знаходження і пояснення ознак певних подій, явищ, персонажів з метою їх характеристики й підготовки до виразного читання; з'ясування ролі пейзажу для розуміння художніх образів.</p> <p>Спостереження за будовою тексту, визначення структурних елементів у творах різних жанрів.</p> <p>Складання плану оповідання, казки, статті.</p> <p>Розповідь, переказ за планом.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p>розуміє текст, свідомо і досить повно відтворює зміст прочитаного; визначає основний смисл твору і розповіді;</p> <p>вміє знаходити і пояснювати істотні ознаки певних подій, явищ; характеризувати дійових осіб; встановлювати смислові зв'язки між частинами тексту;</p> <p>формулює запитання до тексту; будує діалог; аналізує й порівнює тексти різних жанрів; виділяє основне у творі і характеристики персонажів; встановлює причинно-наслідкові зв'язки (з допомогою вчителя); колективно складає план оповідання, казки, статті; використовує їх для розповіді, різних видів переказу.</p>
<p>Засоби художньої виразності, емоційно-оцінне ставлення читача до змісту твору</p>	
<p>Засоби створення художніх образів: художня виразність мови, з'ясування ролі епітетів, порівнянь, метафор, повторів, гіпербол в усній народній творчості й у творчості поетів і прозаїків.</p> <p>Формування в учнів емоційно-оцінного ставлення до прочитаного (завдання на виявлення й оцінювання стану героїв твору шляхом формулювання власних оцінних суджень, виявлення авторської</p>	<p>Учень / учениця:</p> <p>знаходить у тексті засоби художньої виразності – епітет, метафору (без уживання терміну), порівняння;</p> <p>з'ясовує з допомогою вчителя їхню роль у тексті;</p> <p>висловлює емоційно-оцінні судження;</p> <p>виявляє ставлення автора і власне до зображеного.</p>

позиції щодо зображеного).	
5. Робота з дитячою книжкою; робота з інформацією	
<p>Удосконалення вмінь самостійно ознайомлюватися з новою книжкою, визначати її орієнтовний зміст з опорою на позатекстову інформацію.</p> <p>Розвиток умінь самостійно складати коротке повідомлення про зміст прочитаного, висловлювати власне ставлення до нього.</p> <p>Розвиток умінь користуватися довідковою літературою.</p> <p>Формування цікавості до дитячих журналів, газет, що друкуються українською мовою.</p> <p>Удосконалення вмінь самостійно орієнтуватися у світі дитячих книжок здійснювати пошук потрібної книжки, користуючись Інтернет-ресурсами дитячої бібліотеки. Формування вмінь брати участь в обговоренні змісту прочитаного: враховувати думки й міркування однокласників, співвідносити їх, доповнювати власними; дотримуватися норм культури спілкування та ін.</p>	<p>Учень/учениця: самостійно визначає орієнтовний зміст книжки за типом видання, напр., збірка творів різних авторів про природу, авторська збірка казок та ін., за ілюстративним та довідково-інформаційним апаратом; усно складає коротке повідомлення про зміст книжки, висловлює власне ставлення до прочитаного;</p> <p>самостійно користується словниками, енциклопедією, щоб з'ясувати окремі слова, факти, події;</p> <p>знає назви 1–2 дитячих журналів, розповідає про цікавий матеріал у тому чи іншому номері журналу;</p> <p>самостійно добирає дитячі книжки за завданням учителя, а також із власної ініціативи, користуючись відкритим книжковим фондом бібліотеки, Інтернет-ресурсами; бере участь у колективному обговоренні змісту прочитаного, уважно слухає й розуміє запитання вчителя, думки, міркування однокласників, аргументовано доповнює їхні відповіді; дотримується норм культури спілкування під час дискусії; висловлює власні оцінні судження щодо прочитаного .</p>
6. Розвиток творчої діяльності учнів на основі прочитаного	
<p>Удосконалення культури спілкування (уміння вислухати думку іншого, з повагою ставитись до міркувань, суджень, які не збігаються з власними; бути толерантними під час діалогу, колективної дискусії та ін.).</p> <p>Читання за ролями, інсценізація, читання віршів напам'ять.</p> <p>Переказування прочитаного із доповненнями, висловленням власної думки. Словесне малювання за уявою (персонажів, місця дії тощо).</p> <p>Складання казок, небилиць, творів-мініатюр, віршів, лічилки, загадок тощо.</p> <p>Складання творчих робіт за змістом прочитаних текстів, побачених картин.</p>	<p>Учень/учениця: читає за ролями, бере участь в інсценізації, читає напам'ять; переказує прочитане; виконує творчі види завдань до прочитаного (доповнення, певні зміни тексту); користується прийомами казок, складає (колективно) загадки, лічилки, римовані рядки; використовує художні засоби у власному мовленні (в описах, розповідях, творах); складає творчі роботи.</p>

III. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС

Згідно з переліком навчальної літератури, рекомендованим Міністерством освіти та науки ДНР

Основні підручники та навчальні посібники				
1.	Украинский язык: Устный курс: Учебник для 1 кл. с	О. Н. Хорошковская, Г. И. Охота	1	ВД «Освіта»
2.	Украинский язык: Устный курс: Учебник для 1 кл. с рус. языком обуч	Н. В. Гавриш, Т. С. Маркотенко	1	Генеза
3.	Украинский язык: Учебник для 2 кл. общеобразоват. учебн. заведений с рус. языком обуч	О. Н. Хорошковская, Г. И. Охота	2	ВД «Освіта»
4.	Украинский язык: Учебник для 2 кл. общеобразоват. учебн. заведений с рус. языком обуч.	Н. В. Гавриш, Т. С. Маркотенко.	2	Генеза
5.	Украинский язык: Учебник для 3 кл. общеобразоват. учебн. заведений с рус. языком обуч.	О. Н. Хорошковская, Г. И. Охота, Н. И. Яновицкая	3	ВД «Освіта»
6.	Украинский язык: Учебник для 3 кл. общеобразоват. учебн. заведений с рус. языком обуч.	Н. В. Гавриш, Т. С. Маркотенко.	3	Генеза
7.	Украинский язык: Язык и речь. Правописание : Учебник для 4 кл. общеобразоват. учебн. заведений с рус. языком обуч	О. Н. Хорошковская, Н. О. Воскресенская, А. О. Свашенко	4	Промінь
8.	Украинский язык : Художественное слово. Чтение : Учебник для 4 кл. общеобразоват. учебн. заведений с рус. языком обуч.	О. Н. Хорошковская, Н. О. Воскресенская, А. О. Свашенко.	4	Промінь
Додаткові підручники та навчальні посібники				
9.	Буквар(підручник)	Чумарна М.І.	1	Навчальна книга - Богдан
10.	Буквар (підручник)	Прищепя К.С.	1	Генеза
11.	Буквар (підручник)	Прищепя К.С., Колесниченко В.І.	1	Генеза